



СЛОВО

Српски културно информативни центар Спона у Републици Северној Македонији

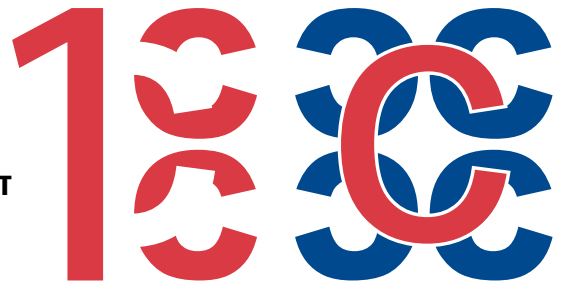


Низ свечаности
поводом националног
празника Срба

САВИНДАН
НЕБОЗЕМНИ ПУТ

Пунолетство Српског културно информативног центра СПОНА из Скопља

Обележавајући благодане, вредни волонтери Српског културно - информативног центра СПОНА из Скопља и Куманова, широм Северне Македоније и ове године, 12. пут заредом, на терену су све до Савиндана, у традиционалној акцији „Поклони радост, срећа је већа када се дели“.



Истрајни чувари рода на југу

Као и сваке године, дарују пакетиће, школске торбе, ђачки прибор, књиге деци махом из социјално угрожених породица, у местима широм Северне Македоније, али и на Косову и Метохији у енклавама са српским живљем.

То је само део ангажмана који траје. У често веома отежаним условима, хуманитарно деловање вредних чланова Српског центра СПОНА одликује се бројним активностима које трају пуних 18 година, практично од оснивања. Препознатљив је траг хуманитарног доприноса у време пандемије, елементарних непогода у Србији и у Македонији.

Прикупљамо и делимо помоћ најугроженијим фамилијама у најзабаченијим деловима Македоније и Косова и Метохије. Од засеља Јосифова, Марвинаца на крајњем југу Македоније, преко Скопске Црне Горе, Старог Нагоричана крај Пчиње, Љубодрага, Умин дола, Табановца, па до Ораховца, Липљана, Грачанице, Гојбуље на Косову и Метохији.

- Практично од самог оснивања, у широком спектру програмских активности центра, хуманитарни рад је присутан на неколико поља. Једно од њих је и изузетно плодна партнерска сарадња са организацијом Срби за Србе из Београда, коју негујемо од 2007. На пример, у периоду од 2010. до лане, у ту сврху је, махом у руралним срединама Македоније, уложено 490.616 евра, изграђено девет нових кућа, обновљено 20 руинираних породичних домова, помогнуто 80 социјално рањивих породица са 199-оро деце. Сумирањем лањских резултата, сасвим је сигурно, тај учинак ће бити импозантан, наводи председница и један од оснивача центра СПОНА, Наташа Станчић. Прецизира да је сарадњом са организацијом



Срби за Србе, до децембра 2023, за помоћ угроженима утрошено 189.807 евра. Помогнуто је 12 породица са 37-ро деце. Једна кућа је саграђена, на шест објеката су у току грађевински радови, за три достављен грађевински материјал, испоручено 55 комада намештаја и беле технике, изграђен један пластеник. Месној заједници у селу Мршевци уручен је трактор са прикључним машинама - 18.375 евра.

Значајно је „дежурно“ ангажовање центра СПОНА на алармирању и упозоравању надлежних институција и шире јавности на опасност од угрожавања вредних српских

културно историјских белега, споменика и војних меморијала на подручју данашње Северне Македоније, подсећа историчар у центру СПОНА Милош Стојковић. У том делу, како истиче, „најсвежији су успешни административни и медијски сигнали опомене због грубих напада на српско наслеђе, попут покушаја скрнављења „фарбањем“ фресака у манастирској цркви свети Јоаким Осоговски код Криве Паланке. Јавност је обавештена и о минирањима у каменолому која су угрожавала војни меморијал Зебрњак код Куманова, где почивају земни остаци 678 ратника погинулих у Кумановској бици.

ИМПРЕСУМ:



СЛОВО издаје: Српски културно информативни центар СПОНА | **Адреса:** Кирила и Методија бр.30, 1000 Скопље.

Жиро рачуни: 200003362578033 Стопанска банка АД Скопје | **Донаторски:** 200003382648497 Стопанска банка АД Скопје
www.srbi.org.mk spona.srbi@gmail.com

Главни уредник: Милутин Станчић | **Графички уредник и дизајн:** Мишко Петковски | **Лектура:** Александра Младеновић
Редакција: Милош Стојковић, Иван Бећковић, Теодора Цветковић.

Штампа: ПОЛИЕСТЕРДЕЈ ДООЕЛ, Визбегово, ул. 1552 бр. 10, 1000 Скопје | **Тираж:** 1000 | **Датум штампања:** 02.02.2024

Пројекат потпомогнут суфинансирањем Министарства спољних послова Србије - Управа за сарадњу с дијаспором и Србима у региону



- У склопу укупних активности СПОНЕ, без лажне скромности, уз хуманитарни рад, веома су видљиви и наши трагови пре свега у области културе и информисања, преко сајта и бесплатног гласила „Слово“. У области образовања присутни смо у организовању бесплатне факултативне наставе на српском језику, наменских радионица, изложби, предавања, књижевних, привредних презентација, а ту је и богата понуда наше библиотеке, истиче Братислава Беба Танасковић.

Веза

Српски културно информативни центар СПОНА у Скопљу је регистрован децембра 2005. Следеће, 2006, први у Македонији покреће портал www.srbi.org.mk на српском језику, који је од тада до данас, без прекида ажуран и са богатом информативном понудом. Први и једини гласник „Слово“ на српском језику са подлистком „Словце“ за најмлађе читаоце, СПОНА је почела да издаје 2007. У гласнику су записи о животу и свакодневници Срба у Македонији и шире, у региону, матици Србији, српској традицији, предању, духовности, културној и споменичкој баштини... Региструју се и делатности на прикупљању

средстава и дарова на хуманитарним скуповима у Скопљу, Куманову, Тетову, уз помоћ донатора и пријатеља Центра. Под слоганом: „СПОНА спаја и не раздваја“, интензивним активностима о божићним и новогодишњим празницима и Савиндану, школарце дарују раницама, књигама и ђачким прибором, посебно оне у одељењима са наставом на српском језику.

У центру подсећају да је покренута едиција сопствених издања: Сто година Филозофског факултета у Скопљу, Сећања Анђелка Крстића, Монографија Споне, Књига резимеа са Научног скупа Свети краљ Милутин и доба Палеолога. Наставља се континуитет одржавања књижевних сусрета, промоција, разговора.

Подвизи

У склопу успостављене сарадње са Матицом српском потписан је меморандум о даљем заједничком деловању.

Поносни смо на Научни скуп о св. Краљу Милутину, на веома успешну организацију манифестације Дани Хиландара у Скопљу са предавањем игумана ове свете обитељи, архимандрита Методија.

Низ хуманитарних концерата Косовских бојура у Скопљу, Куманову, Тетову, Кучевишту... Манифестацију Дани српске културе у Скопљу, уз позоришну представу Реалисти, са скопским глумцима, у режији Срђана Јанићијевића, реализовали смо поново, након прве одржане 2008. Као и комад Енциклопедија мртвих по Лавиринтима Данила Киша. Стално смо на терену - обилазимо светиње, живље чак и у најзабитијим засеоцима, испишујемо репортаже. Исцртавамо хронику наших дана уз све потешкоће, примедбе.

Организујемо филмске премијере: „Заробљено време“, „Чекајући Хандкеа“, „Учитељ из Дримкола“, каже Иван Бећковић.

Обновили смо Факултативну наставу на српском језику у просторијама центра СПОНА. Организовали обуку за наставнички кадар. Угостили бројне новинарске екипе, помогли спонзорством Женски фудбалски клуб Речица. Уз 18. годишњицу центра СПОНА, сав тај рад, прегалаштво, истрајност и хуманитарни ангажман препознат је и кроз кандидатуру за престижно признање Најплеменитији подвиг године, који 61. пут организује угледна медијска компанија Новости из Београда. ●

М.С.





**Директор Кинотеке
Македоније Владимир Ангелов**

Јубилеји за подстрек

У плановима за ову календарску годину, први човек Кинотеке Македоније Владимир Ангелов за „Слово“ открива занимљиве планове...

- Ове године ћемо обележити 50 година Кинотеке и у ту част спремамо специјални број часописа „Кинопис“, као и два друга издања. Реч је о монографији која ће обухватити плакате из првих 70 година македонског филма, на лепом папиру и уз пригодне текстове филмолога и историчара уметности.

За други пројекат се надам да ће нам помоћи Министарство за културу.

То је књига коју смо насловили „Манчевски за Манчевско“, у част 30 година филма „Пре кише“. Толико је прошло од када је овај чудесан филм угледао светлост дана.

Књигу смо замислили као интервју са Милчом Манчевским кроз који ћемо сазнати његова занимљива размишљања о филму, али и много више, његов целокупан доживљај уметности.

И. Бећковић



На промоцији нове књиге Љубице Р. Кубуре у Скопљу

„Епитаф за глумца“ откровење читаоцима

Љубица Кубура је првог децембра, у организацији Споне, у Скопљу у Јавној соби, промовисала своју другу књигу, а први роман – „Епитаф за глумца“.

Љубица Кубура је вероватно једини писац кога је СПОНА угостила два пута у истој години.

У јануару је промовисана њена књига „Београдски акварел“, збирка прича, а сада, у Јавној соби испуњеној до последњег места, њено актуелно дело, дебитантски роман „Епитаф за глумца“, објављен недавно на Сајму књига у Београду у издању „Кључ издаваштва“.

Велико интересовање које је изазвао Љубичин „Епитаф“ код скопске публике, само је потврдило да она у Скопљу има поштоваоце и пријатеље.

Промоцију је отворио Милутин Станчић. Пред осврта на ново дело, задржао се на великом књижевном таленту Љубице Кубуре, који је потврђен и у „Епитафу за глумца“.

Да „Београдски акварел“ није био само случајан успех, подробно је појаснила Ивана Вуковић, уредница књиге, детаљно анализирајући роман који прати пут Крста Чутуре од родног села Бушева близу Мостара, детињства и несташлука Бата Главоње, анегдота из живота у херцеговачкој забити, преко његовог доласка у Београд на студије глуме и глумачког живота, све до смрти. Кроз глас ћерке



познатог глумца, Љубица исповеда и живот младе девојке. Желећи да напише роман о оцу, она се сећа његових прича о прошлости – нагласила је Вуковић, истичући да роман прате две паралелне приче, она о Крсту Чутури, кроз нарацију ћерке и њена лична прича.

Одговор на питање да ли је ово роман о оцу или својеврсна биографија чувеног новинара Риста Кубуре, Љубица препушта машти сваког читаоца. На самом почетку Љубица упозорава читаоца да не буде наиван, да не тражи у написаном аутентичну причу.

О стилу писања и значају Љубице Кубуре као младог писца, говорила је професорка Нина Ђеклић, а Љубица је, дирнута бројношћу публике и емоцијама које су преплавиле Јавну собу те вечери, нагласила да закључак о делу оставља сваком читаоцу понаособ.

Обећала је да ће наставити да пише, уз напомену да ће убудуће више читати шта су други написали, јер, без добре подлоге, нема ни квалитетног штива.

О Томе колико је за Љубицу Кубуру била важна промоција „Епитафа за глумца“ у Скопљу, довољно говори чињеница да је скопска промоција уприличена пре београдске. Тиме је ауторка потврдила колико воли овај град и ову земљу.

На сајму књига у Нишу

„Септембарске зоре“ Милутина Станчића

На 58. сајму књига у Нишу, 15. децембра је одржана промоција нових издања издавачке куће Scerо Print, међу којима и збирка поезије Милутина Станчића Септембарске зоре. На промоцији су говорили: професор др Горан Максимовић, главни уредник, као и професорка Мирјана Бојанић Ђирковић.

Публици су се представили и аутори издања: јеромонах Игњатије Ђорђевић, Љубинко Милосављевић, Милутин Станчић, Јелена Рајковић и Сандра Милтеновић.

Горан Максимовић је напоменуо да је књига Милутина Станчића веома брзо припремљена и штампана. Обухвата и прати делатност



српске културе у Македонији кроз мисију Споне. Уз прозно дело које је издао Службени гласник, „Записи из Македоније“, Милутин Станчић у „Септембарским зорама“ улази и у свет лирике.

Збирка поезије Милутина Станчића биће ускоро представљена у Скопљу.

Признање за СПОНУ на Дан добротвора

Захвалница Матице српске

Уз пригодан програм у свечаном салону Матице српске, 25. децембра 2023, бисту академика Дејана Медаковића открили су потпредседница Владе Републике Србије и министарка културе Маја Гојковић, Павле Медаковић, диригент и син академика Медаковића и проф. др Драган Станић, председник Матице српске. Након окривања бисте уследила је свечаност у великој сали у којој је традиционално одржан Дан добротвора Матице српске. Овогодишњем Великом добротвору, до-



бротворима, добротинитељу и дародавцима уручене су Повеље захвалности, док су представницима Срба у иностранству, градовима, општинама, културним центрима, библиотекама и другим сродним установама, уручене Захвалнице за велики допринос и подршку делатности Матице српске. Овогодишње Повеље захвалности и Захвалнице, уз пригодан програм и речи захвалности, уручио је проф. др Драган Станић, председ-

ник Матице српске. Програм је водила Ивана Кнежевић, помоћник управника послова Матице српске.

Међу добитницима Захвалница је и Српски културно информативни центар СПОНА. Награду су примили Милутин Станчић и Милош Стојковић. Како је приликом доделе нагласио председник Матице српске, наредне године ће показати праву суштину и важност сарадње са Споном.

Милутин Станчић је указао на симболику дана када је ово признање примљено. „Управо у дану обележавања осамнаесте годишњице од оснивања СПОНЕ, велико признање и част указала нам је најстарија српска културна и научна институција Матица српска, која је на Дан добротвора Матице Српске и нашем центру доделила Захвалницу за добротворство у научном раду за 2023. годину.“

Утисци

Са изложбе „Свети новомученици јасеновачки у светлости Васкрсења“

Стручним вођењем историчарке уметности проф. др Јелене Ердељан, 18. децембра затворена је изложба Музеја жртава геноцида „Свети новомученици јасеновачки у светлости Васкрсења“, која је од средине новембра била постављена у Музеју македонске борбе у Скопљу. Ауторка радова је монахиња Марија (Антић), припадница сестринства српског православног манастира Рођења Светог Јована

Крститеља у Јасеновцу (Епархија пакрачко-славонска).

Затварању изложбе присуствовали су ученици Основне школе „11. Октобар“ из Речице надомак Куманова, који похађају изборни предмет под називом „Језик и култура Срба“, као и основци школа „Андреј Савески Кикиш“, „Лирија“ и „Братство“ те чланови Удружења Срба и Македонаца „Бранко Чајка“ из Тетова.

Реализацију изложбе омогућили су Министарство културе Републике Србије, Телеком Србија и Фондација Музеја жртава геноцида, а подржали Амбасада Републике Србије у Републици Северној Македонији и Српски културно-информативни центар СПОНА у Скопљу.

Изложбу прате двојезични каталог на српском и македонском језику, као и монографија на српском и енглеском језику која је посвећена делу монахиње Марије, а чији је аутор наша истакнута историчарка уметности др Јелена Ердељан, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду.

фото: Музеј жртава геноцида





**Гост покровитељ -
председник Републике
Србије Александар Вучић**



Светосавске свечаности у Македонији

У склопу низа свечаности поводом 27. јануара, дана Светога Саве, националног празника дела српског народа у Републици Северној Македонији (РСМ), централна Светосавска академија одржана је у Скопљу. Први пут гост је био вишегодишњи покровитељ ове манифестације, председник Републике Србије Александар Вучић.

Под називом „Светосавска недеља“, Светосавској академији у здању Македонског народног театра (МНТ) у Скопљу, присуствовали су високи званичници РСМ, председник државе Стево Пендаровски, премијер Владе у оставци Димитар Ковачевски, (који су, поред председника Вучића, говорили на академији), потпредседник владе и министар унутрашњих послова у оставци Оливер Спасовски, председник Народне скупштине Републике Српске Ненад Стевандић.

Дан раније, Академијом је и у Куманову, у Занатском дому, обележена светосавска свечаност, којој су присуствовали и министри у влади Србије - Никола Селаковић и Ђорђе Милићевић, амбасадорка Србије у Скопљу Невена Јовановић, амбасадор Руске Федерације у овој држави Сергеј Баздникин, директор Управе за сарадњу са дијаспором и Србима у региону Арно Гујон, почасни конзули Србије у Куманову и Охриду Владимир Стајић и Михајло Филев (који су присуствовали и централној академији у Скопљу), део парламентарца Собрања (скупштине) РСМ и чланова општинске администрације у Куманову.

На овогодишњој, 17. Светосавској академији у Скопљу, највише признање - Светосавска повеља, додељено је





угледном књижевнику, академику професору др Влади Урошевићу.

У културно уметничком делу Светосавских академија наступили су солисткиња Бранка Зечевић, „Српски православни појци“, глумач Македонског народног театра Дејан Лилић, група „Искон“ и чланови националног КУД-а „Коло“ и кумановско КУД „Српски вез“.

Светосавске академије одржане су и у Тетову и Битољу, где је 4. фебруара била завршна манифестација у склопу националног празника Срба у Северној Македонији.

Празнична даривања најмлађима

У завшници овогодишње велике, 12. традиционалне акције Српског културно информативног центра СПОНА „Поклони радост, срећа је већа када се дели“, у данима обележавања српског просветитеља и првог архиепископа српског Светога Саве, подељено је 1650 празничних пакетића, ђачког прибора и других пригодних поклона ученицима основних школа широм Македоније, посебно у одељењима где се у редовној или факултативној настави учи српски језик, односно допунски Језик и култура Срба. Као и ранијих година и ове су даривана и деца на Косову и Метохији. На сам



У завшници овогодишње велике, 12. традиционалне акције Српског културно информативног центра СПОНА „Поклони радост, срећа је већа када се дели“, у данима обележавања српског просветитеља и првог архиепископа српског Светога Саве, подељено је 1650 празничних пакетића, ђачког прибора и других пригодних поклона ученицима основних школа широм Македоније, посебно у одељењима где се у редовној или факултативној настави учи српски језик, односно допунски Језик и култура Срба.



дан Светога Саве представници центра СПОНА су по устаљеној традицији даривали школарце осмолетке „Браћа Аксић“ у Липљану, са подручним школама из Старог Грацког и Рабовца.

Уочи празника свечано је било и у школи „Светозар Марковић“ у Старом Нагоричану, када је у оквиру приредбе стигао Светосавски караван с пакетићима центра СПОНА и хуманитарне организације Сви за Космет из Београда. Дарове дечици заједно са представницима организација делила је и амбасадорка Србије у Македонији Невена Јовановић.

Ове године ојачани Светосавски караван центра СПОНА и хуманитарне организације Сви за Космет из Београда, стигао је и до места Чашка, затим Кучевишта, Чуцер Сандева подно Скопске Црне Горе, Криве Паланке, Охрида, скопских насеља Кисела вода, Бутел, Дојрана, Тетова, Корешнице код Демир Капије, Ђевђелије, Јосифова, Марвинаца, Иванковаца код Велеса, Куманова, тамошњих села Умин дол, Љубодраг, Речица, Коњаре, Четирце, Табановце... Пелагонијска села... Дреновци, Пешталеве, Лажани, Секирци...

Литургија у селу Мршевци

У селу Мршевци на сам дан Светога Саве, у месној цркви служена је празнична архиејерска литургија коју је служио владика Илинденско дељадровски Јоаким, а потом су у храму најмлађима дељени поклони.

Литургију је у манастиру Св. Никита на Скопској црној гори служио и о. Марко Манојловић.

Свечано и молитвено припадници српског народа који живе у древном Охриду и ове године су, 17. пут, традиционално обележили дан Светога Саве - првог српског архиепископа, подсећајући на трајно дело свеца значајног за све православне народе.

М.С.

Срђан Бошковић, главни и
одговорник уредник
Радио Београда

Пулсирања на таласима живота



✂ Какав утисак је на Вас, као главног и одговорног уредника, оставило све што је екипа Првог програма Радио Београда забележила на терену?

➤ Најпре желим да Спони честитам пунолетство, односно 18 година рада на друштвеном, културном и информативном повезивању сународника. Радио Београд је препознао вашу мисију и, верујем, на добар начин био део тога. За нашу кућу и новинаре, сваки одлазак на терен је посебан изазов, али и велика професионална сатисфакција, посебно кад радимо у јавном интересу. Одлазак екипе у Северну Македонију, сусрети са вама из Споне, разговори са историчарима, политичарима, наставницима, обичним људима о њиховим свакодневним бригама... све те слике и утиске верно смо пренели слушаоцима, са основном мисијом јавног сервиса – да објективно и веродостојно, укажемо на проблеме Срба, ма где живели. Захваљујемо Спони на тој прилици и верујем да смо урадили добар заједнички посао.

Екипа се вратила у Београд са 15-ак различитих тема, радио чланака и репортажа. Свака од њих нашла је место у нашем програму и наишла на добар одзив код слушалаца. То је најбоља потврда да је посао добро урађен.

✂ Новинари Радио Београда су били озбиљно припремљени за све теме и ситуације са којима су се суртали на терену. Како се и даље проналази мотивација и воља за радом у овим тешким временима?

➤ Свакако да, кад гледамо кроз призму (не)времена у ком живимо, питање мотивације јесте веома важно. Међутим, то да су наши новинари дошли припремљени - није само утисак. То је стварно стање. Наши новинари се припремају за сваки разговор, за сваку емисију. То је и створило имиџ медија којем се верује већ 100 година.

Радио Београд, заправо, и није само медиј. То је институција која негује чист и правилан језик и говор, ангажује квалитетне и образоване људе, не само новинаре. И кад ви имате иза себе слику, глас свих оних великана који су говорили и писали за Радио Београд, једноставно не можете да дозволите себи, без обзира на време или стање у друштву, да не дате најбоље од себе. И некад и сад, радити у Радио Београду је својервно признање, част.

Недавно је екипа
Радио Београда
боравила
у Северној
Македонији,
забележивши
15 различитих
прича. Била је то
изузетна прилика
за сарадњу
и откривање
занимљивих
прича, како за
слушаоце тако
и за новинаре и
целу екипу, каже
између осталог
за „Слово“ наш
саговорник



Значајан моменат је, свакако, и прилика за лични развој и учење. Припремајући се за различите саговорнике и теме, наши новинари непрекидно уче. А, учење је, поготово након редовног образовања је, то је и научно доказано, перманентни извор задовољства, па самим тим и мотивације.

✂ Колико је важно да новинари посвећују пажњу условима у којима живе Срби у региону, самим тим и у Северној Македонији?

➤ Положај Срба ван матице је веома значајна тема. Радио Београд на том плану ради много. Пре свега, кроз емисију Вечерас заједно, која се бави нашим сународницима ван матице, њиховим проблемима, сусретима, личним причама. Осим тога, у осталим сегментима Првог програма, готово свакодневно се бележе, проблемски или репортажно, информације значајне за живот Срба у дијаспори. Кроз серију радијских прича из Северне Македоније отворили смо неколико значајних тема, указали на проблеме и, где се могло, понудили и решење. Посебно бих истакао процес тихе асимилације Срба у Северној Македонији и важности заједничких напора да се он заустави. Улога радија, као медија, у оквиру истраживачког новинарства је, можда, и најважнија: ми смо ти који први доносимо информацију. Зато, чак и кад не улазимо у све детаље неке приче, догађаја, ми смо ти који иницирамо тему. А да бисте неку тему иницирали, морате бити сигурни да сте тачно информисани, да сте „на правом трагу“.

Зато је, поготово кад је реч о нашим људима у региону, веома важно да имамо наше контакте, дописнике у свим земљама региона. Тако можемо да дођемо до информације „из прве руке“.

✂ Да ли постоји могућност да, у сарадњи са Првим програмом Радио Београда, реализујемо нашу идеју и да у Скопљу, у просторијама Српског културног центра СПОНА, организујемо трибину под називом Шта је за нас Радио Београд?

Идеја је одлична. Надамо се скорој реализацији, новим сусретима и разговорима. Спровођењу зацртаних циљева.

Милутин Станчић

ЖИВОТ КАО ОТВОРЕНА КЊИГА

Мр Јелена Петровска, програмски руководилац у Универзитетској Библиотеци „Св. Климент Охридски“ у Битољу

„Читање је мој живот“, започиње разговор за „Слово“ Јелена додајући, „Ја сам Хрватица, али се исто тако поистовјећујем са свим народима бивше државе Југославије, управо због богатства писане речи, због српске и црногорске књижевности која ме је изградила као човека у раном детињству у Боки Которској“, вели наша саговорница, библиотекар саветник и програмски руководилац у Националној установи – Универзитетској библиотеци „Св. Климент Охридски“ из Битоља, која обележава 80. годишњицу рада.

„Знам да је ово време истицања ко смо и шта смо у националном смислу, да постоје поделе у невладином сектору, у саветима мањина и Удружењима, свуда, па и овде код нас у Македонији, у локалној средини Битоља, али оно што је мене одушевило, да не кажем изненадило, јесте што је СПОНА за мене показатељ преданог рада, успеха, да ваша дела говоре. Када сам била у прилици да видим „Слово“ тада сам дошла на идеју да вам се обратим и предложим сарадњу.

У Боки сам одрасла, школовала се и мене је тај микс књижевности свих тадашњих република, укључујући врхунска дела српске књижевности, изградио, оглеменио, надахнуо да се заувек заљубим у писану реч. Мој отац је из Хрватске дошао у Боку Которску почетком шездесетих година. Тадашњи предмет српско-хрватски језик су ми предавали изузетни професори међу којима Радмила Бендераћ и Босилка Пушић која је аутор бројних романа и прича на српском језику, а, ето, занимљиво је што је мајка популарног Рамба Амадеуса. Волим и одлично познајем српску књижевност“, с поносом говори мр Јелена Петровска, присећајући се детињства проведеног у Црној Гори.

„У гимназији се велика пажња поклањала многим ауторима, па памтим из тог времена Радована Зоговића, Михајла Лалића, Душана Костића, али Његош је ипак био стојер. Захвална сам мојим

професорима који су ме увели у свет књиге. То ме је обликовало и, ето, иако сам педагог по струци, живот ме је ипак и професионално повезао са књигом, па сам постала библиотекар.

Космополитизам за мене је велика ствар. У том контексту хтела бих да поменем писца Луана Старову који је занимљива личност и оставља посебан утисак. Академик, Албанац, али је писао и на македонском језику, стварао је и на албанском, али је припадност везивао за Македонију, код њега је то било нормално, јер је заправо грађанин света. Био је изнад подела. А матерњи језик му је албански.“

„У Херцег Новом није било наметања којим језиком треба да говориш и које писмо да користиш, ијекавица, екавица, имали смо и комбиновано, и латиницу и ћирилицу, било је битно само да се не помешају дијалекти. Данашње аномалије попримају зачуђујуће обресе“, каже Јелена враћајући се на актуелне оквире и теме.

„Имали сте у Скопљу, у Спони, веома лепе програме, квалитетне и добре писце, промоције, волела бих да се део програма „Прелије“ на Битољ и да уприличимо део трибина, промоција, разговора – овде у граду конзула“, надахнуто ће наша саговорница.

Унутар библиотеке прошле године смо отворили врло инспиративн и наменски простор за наше грађане, пројекат „Дневна соба града“ намењен корисницима свих узраста, па је замисао да се део разговора, промоција са писцима уприличи у том амбијенту, како би се оживео књижевни живот града.

Јелена нам показује унутрашњост библиотеке, Завичајно одељење, читаонице, сале за промоцију, говорећи о могућностима наше будуће сарадње. Са поносом подсећа на успешно реализоване активности. Издваја „Жички сабор библиотекара“ остварен са Народном библиотеком у Краљеву „Стефан Првоченчани“ октобра 2022. и истиче одличну сарадњу са овом установом и тадашњом директорком Драганом Типсаревећ, која је одржала четири веома успешна предавања у библиотекама у Македонији.

Сада програмски руководилац, некада посвећен директор ове установе у два мандата, Јелена вели да је Библиотека универзални свет, микроскосмос састављен од књига и речи, бројних сусрета и нових знања.

„Креирамо нова знања, садржаје за све наше кориснике. Наша Библиотека постала је носилац концепта ширења мреже Хортикултурних библиотека, који је изворно преузет баш од суседне Србије и регионалног руководиоца мреже Мирка С. Марковића. Организовали смо Сусрет са пет држава из региона. Размењена су иску-



ства најновијих библиотечних програма. Имали смо контакте са библиотеком из Крагујевца, а то је град у којем живи један од најпопуларнијих писаца на овим просторима Венко Андоновски. Осим више акција бесплатног чланства за ђаке и студенте, реализована је и стручна Конференција факултетских библиотека са излагањима о раду у време пандемије и аутоматизације библиотечког рада. Библиотека је ове године набавила огroman број нових наслова, међу којима и књиге на другим језицима, укључујући и српска издања. Наравно, овим се не задовољавамо, желим да још обогатимо наш фонд, поготово насловима и писцима који су тражени, а то подразумева да се на полицама нађу и српски писци на српском језику, зато што смо као народи блиски и писци се баве сличним темама. Старија генерација, на пример, воли да чита на српском језику управо због добрих превода и велике продукције светске литературе која је у Србији преведена. Иако сам свесна да млађе генерације мање познају српски језик, чињеница је да су неки аутори које издавачке куће у Србији одмах преведу врло атрактивни и тражени од стране и млађих читалаца.

Шта се то дешава на нашим просторима? Мене заиста чуди да преферирамо и стављамо у лектуру стране ауторе далеких земаља, а заборавили смо да ту, у суседству, имамо Јована Јовановића Змаја, Десанку Максимовић, који су некада били део обавезне лектире, па Црњанског, Павића, Капора, нобеловца Андрића и бројне квалитетне писце који би, наравно, требало да буду доступни и у оригиналу, на српском језику. Стичем утисак да лако прихватамо модерне литературне трендове, пре свега бестселер понуду некавалитетне литературе. Крајње је време, ако желимо бити препознатљиви у свету литературе да не заборавимо, да сви народи који живе на овом тесном регионалном простору Балкана, имају врхунске ауторе и да смо управо ми одговорни за промоцију литературе и на македонском, хрватском и на српском језику и свим другим језицима нашег простора.

Остало је још много тема којих смо се дотакли са нашом саговорницом и радује нас што смо отворили врата једној новој сарадњи, управо са библиотеком „Св. Климент Охридски“ из Битоља.

М.С.



Разговор са доц. др Јасмином С. Ћирић за „СЛОВО“

Значај порука научног скупа у Скопљу о краљу Милутину



Велики међународни интердисциплинарни скуп „Краљ Милутин и доба Палеолога: историја, књижевност, културно наслеђе“ одржан је у онлајн формату од 24. до 26. октобра 2021. године у Скопљу. Уз учешће стручњака из читавог света, представљено је 78 научних радова учесника из читавог света. Организација оваквог скупа у пандемијским околностима није била нимало лак задатак, а како је изгледала припрема и какав је значај одржавања само су нека од питања која постављамо доц. др Јасмини С. Ћирић из Организационог одбора.

✂ **Како се пробудила идеја да организујете овакав међународни научни скуп и то баш у Скопљу?**

➤ Идеја за организацију међународног научног скупа у Скопљу тињала је две године пре но што је наступила 2021. година у којој смо обележили 700 година уснућа у Господу Светог Краља Милутина. Разуме се, упркос постојању свести да је реч о важном датуму за српску средњовековну историју, није било дилеме да би Скопље требало да буде место одакле ћемо обележити такав датум, нарочито уколико се има у виду да је Краљ Милутин практично столовао у Скопљу (о чему сведоче бројни историјски извори). Скопље је, уосталом, и пре једног века било ако не главни, онда, извесно, један од административних центара Краљевине (СХС, Југославије), одакле су полазили главни импулси за истраживање историје, архитектуре, књижевности, уметности 14. века, тако да није било тешко донети одлуку да Скопље опет буде центар одакле ћемо преносити теме и идеје једног сасвим специфичног времена краља Милутина и доба Палеолога које се неретко готово поетски назива „ренесансом“.

✂ **Како су текле припреме, када сте позвали колеге да пријаве теме?**

➤ Имајући у виду да је Организациони одбор позив за скуп, који је подразумевао поприлично обимну логистику, почео да шаље почетком фебруара 2021. године, јасно је да смо радили у сложеним околностима пандемије, што је у великој мери организацију учинило сложеном. Саставити

међународни организациони одбор, укључено више од 12 земаља света, подразумевало је, пре свега, континуирану комуникацију са колегама. Ако имате у виду да је тема научног скупа постављена у такве оквире као што је доба Палеолога, доба које је изузетно сложено у историјском, војном, стратешком, духовном, уметничком смислу, јасно је да је то резултовало великим бројем апликација, широким репертоаром тема. Одабрали смо оне које су се заиста подударале са мултидисциплинарним оквиром конференције. 78 учесника и уистину велики број различитих тема у вези са добом Палеолога и чудесним временом краља Милутина, показатељ су да смо донекле успели у намери приказивања својеврсног каледоскопа културе овог периода.

✂ **Како су реаговале колеге широм света када су позване да учествују на скупу са оваквом тематиком? Да ли су различите реакције стигле из Северне Македоније?**

➤ Када је у питању одзив колега, морам признати да су реакције из иностранства, где пре свега мислим на државе Западне Европе, САД, Русије, биле изванредне. Ако изузмемо Светски конгрес византолога, недостајао је скуп таквог формата где се говори о Палеолозима. Подршка је стигла и са пројекта COST Action 19131 и Хоризонт 2020, тако да смо имали изврсну маркетиншку покривеност. Путем конференцијске адресе стигле су бројне поруке подршке и захвалности, јер у време изолације услед пандемије, организујемо конференцију која је подразумевала научну будност али и озбиљну дискусију која није изостала, о чему сведочи и тридесет сати видео материјала који је сачуван на Ју Тјуб каналу СКИЦ Спона. Реакције колега из Северне Македоније су, нажалост, биле поприлично дивергентне, од избегавања до прикупљања потписа којима је требало показати протест против организације овог скупа. Нису разумели да је једини мотив била жеља да се време краља Милутина осветли, а нипошто да се спроводи било каква „великосрпска хегемонија“, како се тих дана могло прочитати у неким медијима а пророс позива за радове. То најбоље показује објављен Тематски Зборник радова који је доступан у онлајн формату. Остаје жал због тога што је пропуштена велика шанса за озбиљнијом

сарадњом. Упркос свему, остаје нада да ће у блиској будућности постојати могућност да се ближа сарадња обнови на ползу очувања културног наслеђа.

✂ **Сматрате ли да овај скуп, посвећен јубилеју Светог Краља Милутина у Скопљу, бившој српској престоници Немањина, био најзначајнији те године? Касније су организовани разни научни скупови, од Хиландара до Београда.**

➤ Иако је Скопље данас део друге државе која није истоветна границама оне с краја 13. века и која можда и не баштини у довољној мери сећање на Светог Краља Милутина, мишљења сам да другачије организовање није ни могло, а није ни требало да се догоди. Сматрам да је постојање више Зборника радова, једне монографије, два научна скупа, готово 150 истраживача укључених у разматрање једне овакве епохе (мислим на укупан број истраживача који су се пријавили на наведене две конференције и који су узели учешће у књизи у издању манастира Хиландар), више него адекватан начин подсећања на највећег градитеља међу Немањинима, владара који је владао пуних 39 година.

✂ **Можете ли нашим читаоцима приближити своје научно интересовање за теме које обухватају средишњи простор некадашње српске средњовековне државе?**

➤ Мислим да први пут одговарам на ово питање. За интересовање за задужбине српске властеле и храмове 14. века који се данас налазе у Републици Северној Македонији заслужан је мој покојни професор др Иван М. Ђорђевић. Моја генерација је студирала по старом систему, слушали смо предмете две године пре но што бисмо излазили на испит. Остају упамћена предавања и вежбе код покојног професора, семинарски радови, његове исправке, духовити коментари ако бисмо као студенти негде погрешили. Никада нећу да заборавим када сам на консултацијама 19. децембра 2002. године, поставила једно питање у вези са архитектуром и сликарством Љуботена. Тада ми је професор рекао да би Љуботен као тему требало да узмем за дипломски рад. Професор се упокојио 2004., а мене је дипломски рад ипак одвео на неку другу

страну, на архитектуру космајских манастира на које се неретко враћам. Међутим, пошто сам врло рано почела да објављујем радове, одмах након дипломирања 2005, мој први приказ књиге тицао се управо архитектуре храмова у Скопској Црној Гори. Реч је о књизи покојног академика Војислава Кораћа „Споменици монументалне српске архитектуре XIV века у Повардарју“, која је објављена 2003. године. О настанку те књиге говорила ми је госпођа Александра Шкорић, историчар уметности и библиотекар у Библиотеци Одељења за историју уметности, код које сам била демонстратор приправник. Радо сам прихватила њену сугестију и написала приказ. Када је тај приказ изашао из штампе почетком маја 2006. године, аутор књиге академик Војислав Кораћ, потражио ме је у Библиотеци Одељења за историју уметности. И данас се сећам тога дана. Професор који је тада имао 82 године тихим гласом је питао у прегнутој читаоници „Ко је Јасмина Ђирић?“. Као неко ко је у том тренутку већ био уписан на магистарске студије, била сам изненађена да ме аутор књиге тражи, помислила сам да сам можда написала лош приказ. Посебно јер сам била почетник, дакле то није био приказ неког ко је доказан у историјско-уметничкој дисциплини, помислила сам да нешто нисам добро урадила. Међутим, професор је поново питао све студенте у читаоници „Ко је Јасмина Ђирић?“. Подигла сам руку и јавила се. Професор Кораћ је пришао, руковао се и захвалио на лепо написаном приказу и замолио ме да са њим пођем у Хиландарски одбор САНУ. И видите, тог дана сам, као израз захвалности, добила од њега драгоцен дар: сепарате свих његових текстова које је икада објавио. То је било у том тренутку као да је поклатио ковчежић са драгоценостима који чува неко давно прошло време. Питала сам га како да му захвалим на таквом поклону. Тада ми је рекао нешто што ћу заувек памтити: „Ви ћете узвратити тако што ћете наставити да пишете о овим црквама из књиге о Повардарју. Можда моји студенти и ја нисмо успели у потпуности да разумемо све, али Ви ћете наставити и тако узвратити“.

Тако је и било. Време је показало да је већи део мојих радова уистину био у вези задужбина које се налазе у Македонији, а да се у радовима разматрају нека мање заступљена питања везана за тумачење и разумевање архитектуре 14. века.

✂ Зборник „Свети краљ Милутин и његово доба: историја, књижевност, уметност“ представљен је на последњем Сајму књига у Београду, а један од говорника били сте и Ви. Како је било интересовање и какви су Ваши утисци са промоције?

➤ Познато је да се промоције на Сајму књига организују тако да могу трајати до 45 минута, нарочито у сали у којој смо представили Зборник, а то је сала „Иво Андрић“. Посебно велику част указао нам је и Епископ шумадијски господин Јован који је својим присуством и поверењем заиста увеличао промоцију. Присутнима су се обратили протопрезвитер др Зоран Ранковић, декан Православног богословског факултета Универзитета у Београду; протопрезвитер-ставрофор др Зоран Крстић, редовни професор ПБФ у Београду и Главни и одговорни уредник ИК «Каленић»; Ђакон др Ивица Чаировић, ванредни професор ПБФ у Београду и један од дванаест рецензентата Зборника и моја маленкост. Модератор је био др Зоран Недељковић, директор Патријаршијске библиотеке. Промоцији је присуствовао и коуредник овог дела, протопрезвитер др



Србољуб Убилариповић, ванредни професор ПБФ у Београду.

Жао ми је што нам време није допустило да се већи број рецензентата обрати јавности. Наиме, Зборник је рецензирало чак дванаест научних делатника, што је резултат разноликости тема које су заступљене. Било је заиста много заинтересованих за куповину књиге, посебно јер је реч о књизи која има 879 страна, више од 200 фотографија, 43 научна рада, од чега је 19 на енглеском језику. Уз захвалност СКИЦ Спона која је конференцију произвела у онлајн формату, нарочито сам захвална телевизији Архиепископије београдско-карловачке, тв Храм, јер су промоцију Зборника снимили, као и Радио Слово Љубве. Реч је о медијима који су уистину на директан начин указали подршку одржавању конференције, али и промовисању тематског Зборника, што је значајно, нарочито у данашњим временима када и култура и све што инсистира на идентитетском елементу бивају маргинализовани.

✂ Најавили сте да би логичан след био и представљање Зборника у Скопљу, одакле је и све почело Међународним научним скупом. СКИЦ Спона и уредништво часописа „Слово“ је као и 2021. године неко ко би радо подржао ту Вашу идеју. Како интересовање скопљанског грађанства очекујете и да ли сте можда размишљали да представљање Зборника буде и у другим градовима Северне Македоније?

➤ До сада нисам најавила, али за Слово нека буде први пут објављено: Зборник радова биће најпре представљен 30. јануара ове године у Крагујевцу, у седишту издавачке установе „Каленић“ при Епархији шумадијској СПЦ. У оквиру промоције биће одржано и предавање „Свети Краљ Милутин и његово доба“. Тек након крагујевачке промоције, очекује се промоција и у храму Св. Марка у Београду, трудом Савеза српских сокола. Склона сам уверењу да би требало организовати промоцију и у Скопљу. Такав позив би ме изузетно радовао. Доћи на место



одакле је емитовано тридесет сати научног „програма“, упркос свим искушењима и препрекама. Из Скопља је кренуло, а књига ће се, ако Бог да, макар симболике зарад, у Скопље „вратити“. Из Скопља у свет!

✂ Имајући у виду да годинама апелујете на не тако сјајно стање српске средњовековне сакралне баштине у Северној Македонији, сматрате ли да ће овај Зборник додатно подстаћи надлежне институције да се интензивније ангажују на њиховој заштити, наравно, заједно са колегама из Северне Македоније?

➤ Надам се да ће бити евентуалног подстицаја. Зборник радова поседује doi бројеве (Digital Object Identifier) за сваку појединачну студију, што значи да сваком раду може бити приступљено онлајн, те се тако премошћава чак и евентуални недостатак физичког примерка књиге у некој од библиотеке у РСМ. Будући да више научних прилога управо указује на различите идентитетске проблеме културне баштине, затим на токове истраживања неких целина попут цркве Св. Никите у Чучеру, Старог Нагоричина и других, мишљења сам да би било важно уколико би од стране колега у РСМ овај тематски Зборник наишао на адекватну рецепцију, а апсолутно и на потенцијални дијалог или евентуалне допуне и преиспитивања тумачења. Верујем да само аргументованим дијалогом можемо доћи до здравог резоновања у оквиру друштвено-хуманистичких наука. Знамо да је наука сама по себи променљива и померљива, никада не можемо потпуно рећи све или завршити исказ о неком научном проблему, нема тачке. Жеља би ми била испуњена уколико би било даљих подстицаја и сарадње између колега из РС и РСМ, нарочито у области конкретизовања заштите средњовековног културног наслеђа. Делима, а не речима.

✂ Колико овај Зборник значи очување „тапије“ за припаднике српског народа из Северне Македоније и да ли се његов значај може уредити са оним из 1937. године: „Споменица двадесетогодишњице ослобођења Јужне Србије 1912 - 1937“, издатим у Скопљу и под уредништвом чувеног професора Радослава Грујића?

➤ Паралеле међу два публикацијама су могуће уколико се узме у обзир да смо, симболике зарад, одабрали датум одржавања конференције тако да је окончана на дан када се обележава ослобођење Скопља од вековног непријатеља, дан када су се први пут након више векова поново у Скопљу огласила звона. Са друге стране, чињеница да смо одржавањем овог скупа подсетили научну јавност на Скопље и његове важне везе за време краља Милутина, а свакако и краља Стефана Дечанског, може представљати важну повезницу са радом свих оних научних делатника захваљујући чијем труду и раду данас располажемо подацима који су изгубљени на самом терену. Било би ми драго уколико би овом публикацијом српски народ у Македонији боље разумео и препознао колико баштини време краља Милутина и колико је потребно (са)чувати све оно што је остало до наших дана. Наша прошлост кроз фреске и архитектуру може да „засветли“ опет. У чуда наше прошлости треба веровати!“, закључује доц. др Јасмина С. Ђирић у разговору за „СЛОВО“. ●

Милош Стојковић

Са промоције књиге *Записи из Македоније у Београду*

СЛАВНА ПРОШЛОСТ ТУРОБНЕ САДАШЊИЦЕ



Реч је о збирци путописа и репортажа које је Милутин Станчић бележио годинама, обилазећи трагове и домове Срба на простору данашње Северне Македоније, повезујући славну прошлост која сеже до Немањића са туробном садашњицом у којој званично мањинска српска заједница покушава да сачува идентитет и име - истакнуто је на промоцији.

„Са много историјских података и са валидним увидима у комплексност актуелне ситуације, Милутин Станчић успева да ослика српску судбину на просторима које је прошлост наградила славом и херојским победама српске војске, а

Промоција књиге „Записи из Македоније“ члана Удружења новинара Србије (УНС) и уредника информативног гласника „Слово“ Милутина Станчића, уприличена је 5. децембра 2023, у књижари „Геца Кон“ у Београду. Поред аутора, на промоцији сабраних путописа и репортажа из Македоније, говорили су и писац Петар Арбутина, новинар Мухарем Баздуљ и др Јасмина Ћирић.

садашњост заборавом на прагу нестанка и асимилације. Ова књига је дуго настајала – то је дводеценијски рад. Милутинов стил је јасан, али и горак. И има право, чак није оштар колико би требало да буде. Срби имају кратко и порозно сећање, чак

је и обележавање стоте годишњице краја Првог светског рата почело у САНУ, а не тамо где се ратовало. Не зато што није могло у Македонији него зато што је тамо све мање места где је то могуће обележити“, рекао је Петар Арбутина.



Петар Арбутина је појаснио зашто нема додатног текста и поговора. Током припреме је постало јасно да на насловној страни књиге текст не треба не упада у обзир, био би вандалски чин. Сама фотографија је довољан опис народа који не брине о својим меморијалима, прецизан и оштар.

Станчић је говорећи о својим „Записима“ рекао да је за писање дела користио бројне историографске изворе, као и етнографске и географске студије о овом поднебљу.

„На тај начин, мислим да сам у доброј мери разоткрио трагичну судбину српског народа на простору данашње Македоније. Иако је књига путопис, а не научно дело, изнео сам на видело и неке заборављене или скрајнуте историјске чињенице“, рекао је он.

Представљање у Чачку

Након промоције у Београду, књига Записи из Македоније Милутина Станчића представљена је читаоцима крајем јануара и у Чачку. На изузетно посећеној промоцији у сали Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“ о делу су поред аутора говорили професор Филозофског факултета Универзитета у Нишу др. Горан Максимовић, уредник издавача „Службеног гласника“ писац Петар В. Арбутина и историчар Борисав Челиковић. Изабране одломке из књиге надахнуто је читала професорка Тијана Перић. ●

СГ – М.С.

Фото Ђорђе Бојовић

„Припремајући се за промоцију и шта је то што је Милутин забележио, а што наликује на све оне ствараоце коју су стварали и делали враћајући се на време Старе Србије и све што пише подсећа на Милоша Црњанског, последње што сам читала јесте његов лет од Београда ка Скопљу, опис небеских и надземних призора Србије, сећање на трк деце код хангара на аеродрому у Скопљу“, рекла је између осталог Јасмина С. Ћирић са Универзитета у Крагујевцу, додајући да су Записи из Македоније надрасли оквире „збирке лирски надахнутих записа о траговима заборављеног и разореног српског идентитета на простору Македоније“. Она је, као и писац Мухарем Баздуљ, упоредила Станчићеву књигу са путописима Станислава Кракова „Кроз земљу наших краљева и царева“, Милоша Црњанског, Григорија Божовића...

Станчић пише о животу у српским селима, потресном стању српских војних меморијала – споменика и гробаља, многобројних српских средњовековних цркава и манастира, задужбина српских владара и њихове вастеле... Његова књига је подсетник, сведок, опомена, а, према речима професорке Ћирић, и порука да „нема Васкрсења без Великог петка“.

„Читајући Ребеку Вест паралелно са овом књигом и доба које она описује, то је сасвим интегрисана средина у српски корпус, опис људи који излазе на тргове, читају Политику, хране коју једу, то је било једнако културолошко становиште; компликована је прича је ли морало да се то промени? Али, оно што је важно, то је да,

чак иако јесте већина становништва заципа нечем другом, то нису сви. Постоји заједница коју предводи Милутин, чије сам чланове упознао, који и даље чувају успомену и заветну симболику задужбинарства неког времена. Пуно нас је у овој просторији, овде сам говорио много пута, и о нобеловцима, али никада није било више људи“, рекао је Баздуљ у свом излагању.

„Путничке слике“ из македонских крајева Гостивара, Стровије, Кајмакчалана, Псаче, Кучевишта, Бакарног Гумна и учитељи, клисари, сељаци, академци, свештеници и пустињаци који су дали смисао овим крајевима, нашли су место у Станчићевој књизи.



Јубилеј Основне школе Карпош у селу Умин Дол код Куманова



СА УЧИТЕЉСКИМ И ЂАЧКИМ ПОНОСОМ ГЕНЕРАЦИЈА

Због реконструкције школе која је у току, приказ од 15 сценских тачака уприличен је у Музичкој школи „Панче Пешев“ у Куманову, уз присуство родитеља, државних чиновника министарстава и представника Сектора за образовање при Општини Куманово.

- Захвалнице школе за изузетан допринос у раду добила су четири бивша директора, од којих двојица више нису међу нама, али и запослени у установи, која једина у земљи носи назив Петар Карпош и има 128 ученика македонске и српске националности, уз 25 наставника, каже директорка Тања Тодоровска.

Једну Плакету, у име свог покојног оца Николе Ракића, примила је Гордана Ракић, која је веома емотивно доживела и доделу и осврт на дане директорског мандата њеног оца у овој Школи.

Гордана Ракић: Поносна сам на свог оца

Мој отац, Никола Ракић, рођен је 23. априла 1940. године у селу Умин Дол надо-



мак Куманова, пореклом је из Врховина, у Лици данашња Хрватска. Основну школу завршио је у родном Умин Долу, гимназију у Куманову, а Педагошку академију и Филолошки факултет у Скопљу.

Долази у ОШ „Карпош“, прво као професор француског језика, а потом и као директор школе у којој је провео преко 20 година. За време његовог мандата изграђена је подручна школа у селу Љубодраг, уведен је водовод и канализација, изграђене помоћне просторије за грејање, нови санитарни чворови, реконструисан је кров...

За свој рад и постигнуте резултате добио је „Кирил и Методије -ОСИЗ-ову награду за

основно образовање – Куманово (1975) и Новембарску награду Куманова (1975).

Преминуо је у 82. години у Куманову.

Поносна сам на свог оца због неизмерног залагања на пољу образовања, а није случајно што и ја корачам његовим стопама. За мене је ово признање још већа мотивација, али и обавеза да наставим рад на значају образовања као важног сегмента у друштву.

Образовање се данас креће брзом динамиком и подложно је променама сваког дана. Учитель је пре неколико деценија, као и мој отац, био поштован и цењен, док се данас суочавамо са забрињавајућом чињеницом да родитељи више верују својој деци него наставницима и образовном процесу.

Сви се понекад питамо ко смо и одакле су наши преци. Са нашим прецима остављамо траг ко смо. Настављам учитељски дух свог оца, као наставник разредне наставе на ООУ „Браћа Миладиновци“ у Куманову. Задовољство у раду даје изврност у раду. ●

СЛОВЦЕ

САВИНДАН



Код Срба се 27. јануара прославља дан посвећен првом српском архиепископу Светом Сави.

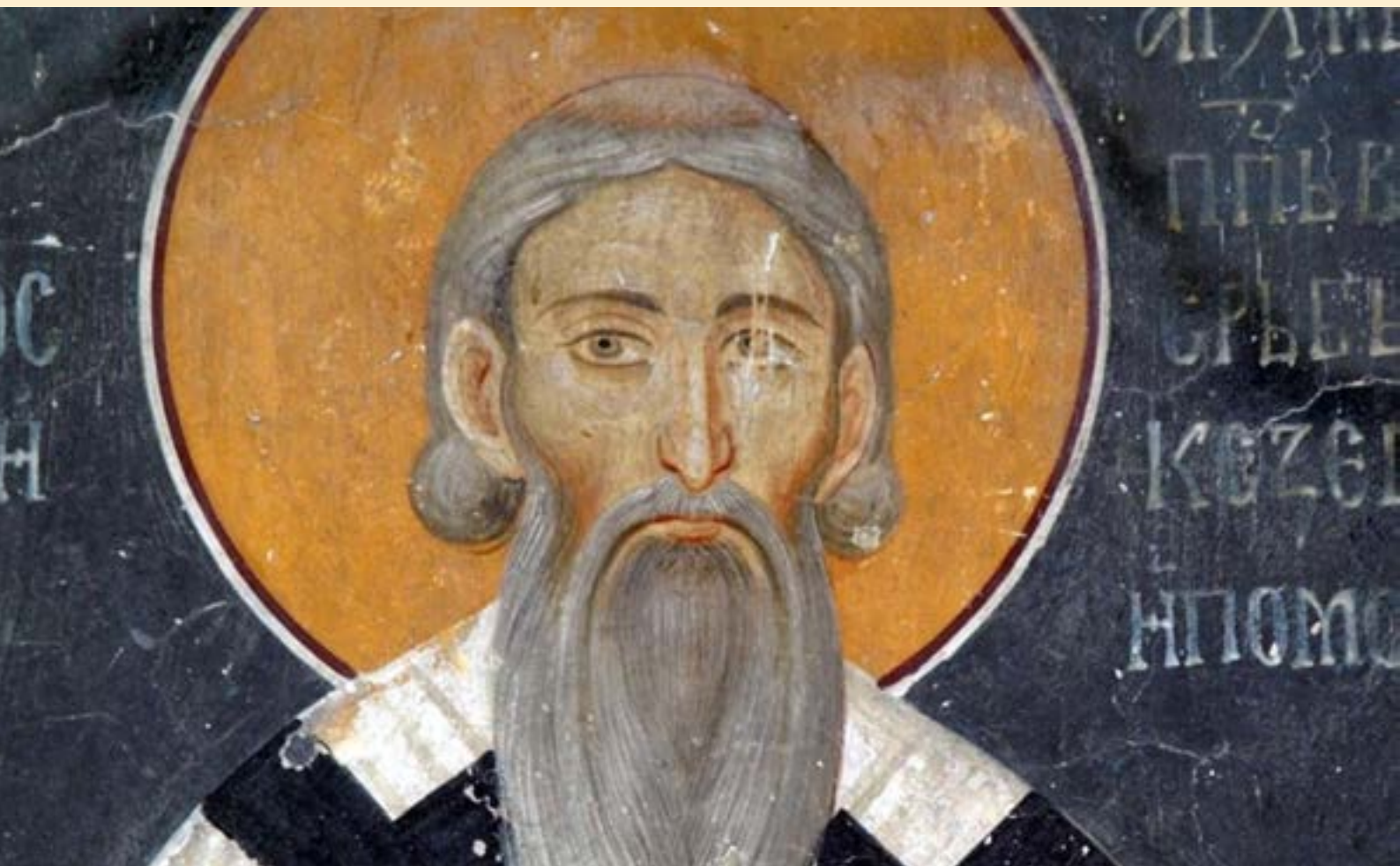
Растко Немањић, рођен је око 1175 године у Расу (под планином Голијом). После два сина - Вукашина и Вукана, великом жупану Стефану Немањи, супруга Ана је на свет донела и трећег сина који ће свом роду и народу остати као светлост у најдубљем сећању.

Када је напунио 15 година, Растко Немањић је од свог оца добио управљање хумском облашћу. Али се млади Растко одрекао земаљске владавине и решио да свој живот посвети Богу. Упутио се на Свету Гору и тамо се замонашио у руском манастиру Светог Пантелејмона где је добио име Сава. Касније је са својим оцем, који се замонашио и добио име Симеон (вероватно 25. март 1196), подигао манастир Хиландар (1198—99), први и једини српски манастир на Светој Гори.

Свети Сава се залагао за мир, како у својој породици, тако и у целој својој земљи. Вратио је Србима веру у Бога и показао им пут светлости, пут истине, пут вере, мира и благодати.

Свети Сава се залагао за отварање школа, описмењавање Срба и зато се у Србији данас Савиндан прославља и као школска слава.

Свети Сава и ђаци



Свети Сава био је и учитељ. Једном његовом ђаку нестале посуде меда.

Да би пронашао крадљивца, Свети Сава узвикне гласно својим ђацима:

„Ко је украо мед, пашће му данас пчела на капу.“

Кад су ђаци после изашли на ручак, онај што је украо мед, непрестано се пазио да му пчела не падне на капу и тако је у крађи ухваћен.

Народна прича



Српски песници о Светом Сави:

Свештешљу Саво, моли Боја за нас!

Прозрео си рано у суштини ствари
 мудрошћу којом те Створишћел обдари
 небо се не синуша на њомиле брија,
 у небо се расше на шрњу подвја.
 на Ашону, старом духовном мејдану,
 кроз подвиј си свако душу обасјану.
 Народ те је гледо ка Давида своја
 Голијаша како савлађује злоја
 Зашто ти кличемо, и јуче и данас:
 Подвижнице Саво, моли Боја за нас!

Научен од Духа, учио си грује:
 Велможе и себре, кн ежеве и слује.
 Учио се народ божанској мудрости,
 Учио ја шрудугу, пошћењу, милости.
 С љубављу и надом и челичном вером
 Учио си речју, примером и пером.
 Наука је твоја извор неиресушни
 и за благне душе прави хлеб насушни.
 Зашто ти кличемо и јуче и данас:
 Учишћелу Саво, моли Боја за нас!

Венцима окићен победо и силе
 послушо си позив ошачбине миле:
 с крстом и ванђељем, оружијем моћним,
 дошао си на страх сшрашилима
 ноћним.
 Србију си земљу крстом прекрстио,
 Истином си Божјом народ просветио.
 Ниси одмор иско ниш у јосће пошо,
 ашолским послом к својима си дошо.
 Зашто ти кличемо, и јуче и данас:
 Ашоле Саво, моли Боја за нас!

Сшрадалник си био за животија своја
 ради живе вере и крстија часноја
 без сшрадања нема ни јесме ни славе,
 на небу од суза бисери се праве!
 Теби ни троб није за одмор служио:
 на Врачару некрсти шело ти сшалио,
 да би се на небу мученик обрео
 да све венце примиш – шако Бој је хшео.
 да све венце примиш – шако Бој је хшео.
 Зашто ти кличемо и јуче и данас:
 Мучениче Саво, моли Боја за нас!

КВИЗ ЗНАЊА



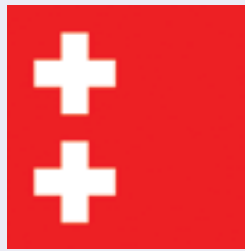
1. Којој племићкој династији припада Свети Сава?

- Бранковић
- Немањић
- Обилић



4. Која област је била додељена Растку Немањићу на управљање?

- Захумље
- Рашка
- Дукља



2. Са колико година је Свети Сава напустио очев престо?

- 15 година
- 8 година
- 10 година



3. Како се зове манастир у ком се замонашио Свети Сава?

- Хиландар
- Свети Пантелејмон
- Свети Никола



5. Која од наведених је задужбина Немањића?

- Жича
- Тумане
- Грачаница

6. Најпознатији и највећи храм у Београду зове се:

7. Свети Сава је био игуман ког манастира?



Сећања са планинарског подухвата на Шари

Божији дар на Љуботену

Прикључио сам се акцији ПД „Победа“ из Београда, у успону на Љуботен на Шар-планини, почетком фебруара 2009. године. Утиске сам забележио и објавио на сајту Томице Делибашића.

Љуботен (2.499 м) издиже се на крајњем, североисточном делу Шар-планине, као њен завршетак, прекидајући својим истакнутим обликом једноликост планинског била. Иако није највиши врх Шар-планине, он овако изведен, оштрих црта је, у ствари, најпримамљивија шарпланинска тачка. Успон на овај врх при повољним временским условима није захтеван са јужне стране и од Планинарског дома „Љуботен“, који се налази на надморској висини од 1.623 метара и до којег се може доћи аутом, пењање траје око два сата. Међутим, у зимским условима овај успон може бити знатно захтевнији, а самим тим и изазов за праве планинаре, високогорце.

Ово је, свакако, био мотив да се на акцију једног београдског планинарског друштва, организовану првог фебруарског викенда 2009. године, пријави педесетак планинара из готово читаве Србије, којима су се придружили и планинари из Македоније. У Тетову нас је дочекала јутарња магла. Међутим, већ при доласку у Старо Село, у подножју планине, до којег смо стигли аутобусом, отворио се диван сунчани фебруарски дан. Што добрим макадамом, што пречицама, за мало јаче од два сата хода први планинари су почели да пристижу и до поднева су се сви сместили у дом и околне бунгалове. Око дома је било 30–40 цм снега који се пресијавао на подневном сунцу. Видик ванредан. Наспрам нас Јакупица са својим врховима, десно ка западу горостасни Кораб, а изнад нас Љуботен у магли и облацима.

По плану, поподне је било предвиђено за одмор, а успон за сутрадан. Знали смо, међутим, временску прогнозу за наредни дан, а оне су данас врло прецизне и непогрешиве за пар дана унапред. Наиме, за вечерње сате била је најављена промена времена, ледена киша и суснежица, а тако и за сутрашње јутро и преподне. Нас неколико је стога очекивало да ће пасти одлука да се успнемо тог поподнева. То се није десило.

Влада Матковић, као искусан водич, вероватно је проценио да велика група планинара после ноћи проведене у аутобусу и савладане висинске разлике од близу 1.000 метара, неће моћи да се попне на врх и да се пре ноћи врати до дома.

Проценивши тренутне временске прилике као повољне и време преостало до мрака, нас шесторица ипак смо кренули око 13.30 сати ка врху. Сматрали смо да се можемо попети до 15.45 и да у том случају имамо времена да се до ноћи вратимо у дом. Иако није било зимске маркације, без проблема смо савладали стрму ливаду која се уздизала изнад дома. Снажан ветар који је носио маглу и облаке у које смо повремено упа-



На гробу Љуботена
(фото: Борисав Челиковић, 7. фебруар 2009)

Одломак из књиге Планина, човек, биљка –
Службени гласник



дали давао је успону посебну димензију. Лево од нас, у правцу запада, изазовно се истицала осојна залеђена падина суседног врха Пирибег која се пресијавала под сунчаним зрацима. Љуботен је све време био у магли и изгледало је да његов врх неком унутрашњом снагом, као магнетом,

прикупља читаве таласе магле и њима се обавија као некаквим огртачем.

Проблем нам је у једном тренутку представљала стрма залеђена површина, како се касније испоставило, последња пред издуженим билом Љуботена. Овде су нам недостајали цепин и дерезе, али, уз мере опреза помоћу штапова и уковањем крампонима, успели смо лагано да је савладамо. А на дугом билу, као божији дар, дочекало нас је вечерње сунце и магла пред нама као да се распршила. Врх испред нас, али не тако близу. Отвара нам се видик на све стране. Испод нас лево видимо Брезовицу, Штрпце и Сирињску жупу. Испред нас, иза Љуботена, мало лево, у правцу запада, читав гроб Шар-планине са њеним врховима. Први на гроб излази Љуба Радовановић, па Томица Делибашић и ја у 15.45. И ветар као да жели да нас дарује, тако да су се они пређашњи удари претворили у миловање на последњим сунчевим зрацима.

Остајемо на врху четврт сата. Фотографишемо се на тачки која, по нашем Уставу, представља границу Србије са Македонијом. Љуботен је по имену Љубин врх и Љуба лагано вади из ранца црвену мајицу са натписом „Србија“ и облаци је. То је Љуба фантом или, како ми га Томица једном приликом на Капетановом језеру описа: „То није човек, то је Љуба“. Иза нас стижу Дарко Лазаревић, Драган Павловић и Жељко Дулић, млађи момци који су након петнаестак минута пошли за нама. Али и време се мења. Поново појачава ветар, стиже нас са сумраком магла, а почиње да пада и ситна ледена киша. До дома смо се спустили за мање од сат времена.

Ноћ је протекла уз ветар, кишу и суснежицу. Сутрадан, време као што је и најављено. Магла. По предвиђеном програму планинари одлазе на успон ка Љуботену. Када су се вратили, кажу да је видљивост све време била само неколико метара. Томица и ја смо остали у дому. Нисмо желели да кваримо јучерашњи божији дар и задовољство које нам је донео.

Борисав Челиковић

Изградња „Дечјег дома Краља Александра Првог“ у Скопљу (1926 - 1934)



У данима када у својим топлим домовима, у кругу најмилијих, празнујемо Божићне и новогодишње празнике, подсетићемо наше читаоце на време пре скоро једног века и тежње тадашњих угледних грађана да подизањем једног Дечјег дома, подигну и заједнички топли дом за сву сиромашну децу и омладину Скопља, ондашње Јужне Србије и касније Вардарске бановине. Дом који је требало да буде уточиште свима онима који су своје школовање и боравак у тадашњем Скопљу памтили по добрим и хуманим људима. Дом је завршен баш када је и био најпотребнији, у зиму 1934. године, а чији остаци данас не постоје. Осим у сећањима потомака оних који су били станари његових топлих одаја.

Оснивање и рад наменског Одбора за подизање „Дечјег дома“ у Скопљу 1926. године

Прва иницијатива за подизање новог (уједно и првог) Дечјег дома у Скопљу покренута је 1926. године од стране најугледнијих грађана, о чему нас обавештава оновремени београдски лист „Правда“ у чланку под насловом „Дечји дом Краља Александра у Скопљу“, у издању од 28. јуна 1932. године. Како би се задовољиле све веће потребе деце сиромашних родитеља која су долазила у Скопље на школовање или изучавање заната, подизање Дечјег дома било је један од предуслова за њихово адекватно збрињавање, а тиме и улагање у будући развој кадра за растућу привреду Скопља и целокупне Јужне Србије. Већ поменуте 1926. г. оснива се наменски „Одбор за подизање Дечјег дома у Скопљу“, који су чинили истакнути представници привредног и политичког живота Скопља: за председника Јанићије Красојевић помоћник Бана Вардарске бановине, за првог потпредседника арх. Јосиф Михаиловић, председник Општине града Скопља, за другог

потпредседника Љуба Љубисављевић, индустријалац, за благајника Драги Хаџи Патроногић, извозник, за чланове Таса Тасић, индустријалац, Јован Поповић, књијар, Владан Богдановић, хотелијер, Бошко Жерајић, индустријалац, Аранђел Станковић, фотограф и за секретара Чедо Тодоровић, учитељ. Главни задатак поменутог одбора било је прикупљање средстава за подизање Дечјег дома у Скопљу. У ту сврху издата је и пропагандна разгледница са рачуном за уплату средстава, за његову изградњу и дистрибуирана широм земље. Члан Одбора, Љуба Љубисављевић донирао је своје земљиште у делу града познатом под именом „Буњаковац“ (име добило по адвокату Томи Буњи), у новом делу Скопља, недалеко од градског парка „Идадија“. Земљиште је имало површину од 2000 метара квадратних и чија је вредност била ондашњих 90.000 динара, поставши тиме и први велики приложник – донатор. Након тога уследила су нова материјална даривања, па је тако Министарство просвете и црквених дела одвојило 250.000 динара из свог буџета, бан Живојин Лазић је издвојио 350.000 динара из буџета Вардарске бановине, а Градско

поглаварство Општине града Скопља, иницијативом арх. Јосифа Михаиловића, члана одбора, издвојило је 200.000 динара свог новца. Такође су и синови покојног трговца из Ниша, Михаила Коџића, приложили 20.000 динара и тиме уписали и свог оца у списак великих добротвора Дечјег дома. Након ове велике и брзе акције прикупљања средстава, изградња Дечјег дома у Скопљу могла је да почне.

Полагање темеља „Дечјег дома Краља Александра Првог“ у Скопљу 1932. године

Уочи Видовдана, 26. јуна 1932. године свечано је обележен почетак радова. Изградња Дечјег дома, пројектованог по утпеду на тада најмодерније европске интернате, коштала је око 2,5 милиона југословенских динара, што је била огромна сума. Самом свечаном чину освећења темеља присуствовале су високе званице, представници верског, политичко – управног, привредног, војног, научно – просветног и културно – уметничког живота Скопља, Вардарске бановине, па и саме Краљевине Југославије: изасланик Њ. В. Краља Радован Обрадовић, дивизијски ђенерал; декан скопљанског Филозофског факултета, др Радослав Грујић; директор Финансијске дирекције из Скопља, Димитрије Беговић; управник града Мирко Хаџић; директори средњих и стручних школа, професори Универзитета (факултета) и осталих школа из Скопља, представнице женских друштава, као и делегати осталих националних, културних и витешко – спортских друштава. Свечано освећење предводио је митрополит скопљански г. Јосиф (Џијовић), са бројним свештенством митрополије, док је литургијско појање, али и целодневни свечани чин, употпунило присуство најстаријег српског певачког друштва у Скопљу, „Вардара“ (осн. 1908. г.).

„Његовом Величанству Краљу Југославије Александру Првом

У часу када се поставља камен темељац Дечијем дому „Краља Александра Првог“ упићујемо своје љубљеном и витешком Краљу дубоку захвалност за вазда очинско старање око културног развојка Јужне Србије и у дубокој поданичкој оданости кличемо:

Да живи Његово Величанство Краљ Александар Први, Да живи Његов узвишени дом!“

Тиме је и свечано дато име будућег Дечјег дома у Скопљу, у част и захвалност суверена краљевине Југославије, команданта српске краљевске војске у ратовима за ослобођење и уједињење 1912 – 1918.

Сам пројекат Дечјег дома израдио је чувени архитекта и каснији академик Бранислав Којић. Заједно са својом супругом Даницом, такође архитектом, пројектовали су још неколико значајних архитектонских дела у Скопљу, дајући немерљив допринос његовом европеизирању и претва-



рању у град достојан значаја који му је придаван у тадашњој Краљевини Југославији, као седишту Вардарске бановине, али и са јасном свешћу славне српске прошлости, од посебног значаја из времена средњовековног полета у доба српске династије Немањића и њихових рођака (Мрњавчевића и Бранковића). Тако брачни пар Којић, на конкурс Општине града Скопља, којим је председавао чувени арх. Јосиф Михаиловић (1887 - 1941), побеђују са урбанистичким и архитектонским решењем за „Трг ослобођења“ у Скопљу (1930, конкурсни пројекат, Б. Којић, Д. Којић), данас простор тзв. „Жена Парк“ испред палате Банске управе (данас Народне Скупштине / Собрања) у Скопљу. У истом националном стилу, са утицајима арт декоа и модерне пројектован је и „Студентски дом краља Петра Првог Великог Ослободиоца“ у Скопљу (1930, Б. Којић, Д. Којић), а чија изградња је званично започета септембра идуће 1931. године, током свечане прославе 10. годишњице Филозофског факултета. Непосредно пре изградње Студентског и Дечјег дома у Скопљу, на брду Водно, изнад Скопља, у близини некадашњег села Горње Водно, саграђено је 1932. године и Дечје одмаралиште, које је поседовало павиљон за смештај 35 – 40 деце, кухињу, трпезарију и помоћне објекте. Овај комплекс Дечјег одмаралишта и даље постоји, али је у врло лошем стању и запуштен, на путу од Средњег Водна, на 2 км од самог врха – Крстовара.

Освећење „Дечјег дома Краља Александра Првог“ у Скопљу 13. децембра 1934. године



Арх. Бранислав Којић

Краљ Александар није доживео да дочека освећење дома чије име је носио. Убијен је од стране терориста, мучки и кукавички, 9. октобра 1934. године у Марсељу, уз француског министра иностраних послова Луја Бартуа, као прва жртва нацизма и фашизма у међуратној Европи.

Сам чин освећења и усељења новог „Дечјег дома Краља Александра Првог“ у Скопљу, обављен је 13. децембра 1934. године, на дан св. Андрије Првозваног, заштитника Југословенског краљевског дома Карађорђевића. Чину је присуствовало многобројно грађанство, пријатељи школске омладине, као и највиши представници цивилних и војних власти, верских заједница и просветних установа и удружења. У самом свечаном жолу – аули дома, откривена је спомен плоча краљу Александру Карађорђевићу, док су на другим мермерним плочама урезана имена осталих добротвора. Од спомен клинаца свих прилагача, који су израђени у облику штита и на којима су урезана имена прилагача, исписане су речи у дужини од 3 метра: „Чувајте ми Југославију!“. Домаћин приликом свечаности отварања Дечјег дома био је Јован Алексић, члан Управног одбора. Митрополит скопљански Јосиф, извршио је славски обред и пресекао Колач. Уочи самог отварања Дома, Њ. В. Краљ Петар II даровао је Славу на дан Светог Андреје Првозваног, Крсног имена Дома Карађорђевића, чиме је она постала и Крсна Слава „Дечјег дома Краља Александра Првог“ у Скопљу.

На крају свечаности, послато је писмо суверену краљу Петру Другом Карађорђевићу, следеће садржине:

„С освећења Дечјег дома Краља Александра Првог и са прославе домског Крсног имена Светог Андрије Првозваног, слободни смо да Вашем величанству и овим путем изразимо своју оданост и верност и поданичку љубав. Да живи Ваше Величанство! Да живи Њ. В. Краљица Мати! Да живи Њ. Кр. Вис. Кнез Намесник Павле! Слава Витешком Краљу Александру Ујединитељу!“

*Претседник управног савета
Бранко Секулић
Управник, Чедо Тодоровић“*

Том приликом свечани поздравни телеграми упућени су и Њ.В. Краљици Мајци, Њ. Св. Патријарху и министрима унутрашњих послова и просвете.



Вежбачи Скопског друштва у Београду, у Горњем Граду.

Ни камен на камену није остао...

Овај архитектонски бисер старог грађанског Скопља, доживео је судбину државе и патрона чије име је носио. „Убијен“ је и срушен, те неповратно изгубљен, у годинама ратова, земљотреса и нових „урбанизација“, са примесом „катарзе“ свих објеката који су подсећали на „заостало и угњетавачко доба“. Дом се налазио у тадашњој улици Ђенерала Ковачевића, на месту на коме се данас налазе објекти Архитектонског факултета и О.Ш. „Коле Неделковски“, у близини зелене пијаце „Буњаковац“. Остаје нам лепо сећање на Старо Скопље, време и људе који су бар покушали да од Царског града направе оно што ни данас није – метрополу у којој је лепо и пријатно живети и остати. Остају пожутеле слике и сиво магловито децембарско небо.

У Скопљу, 02. јануара 2022. године,
на дан Св. Игњатија Богоносца,

Милош Стојковић,

Српски културно - информативни центар СПОНА

Извори:

- 1) „Правда“, број 180, (28. јун 1932.), страна 4. http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:UB_00042_19320628?page:4&query:%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%83%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%99%D1%83
- 2) „Време“, бр. 4646, год. XIV, (14. децембар 1934.), стр. 8. http://istorijskenovine.unilib.rs/view/index.html#panel:pplissue:UB_00043_19341214?page:8&query:%D1%83%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%99%D1%83%D0%B4%D0%B5%D1%87%D0%B8%D1%98%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BC
- 3) ВОДНО МААЛО, <https://www.kum.mk/kultura/vodno-maalo.html>.
- 4) #ЈосифМихаиловић, <http://srbi.org.mk/?s=%D1%98%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%84+%D0%BC%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%9B>
- 5) Бранислав Којић,
- 6) https://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%91%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2_%D0%9A%D0%BE%D1%98%D0%B8%D1%9B
- 7) Даница Којић, https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0_%D0%9A%D0%BE%D1%98%D0%B8%D1%9B
- 8) Архитектонскиот факултет бил детски дом „Крал Александар“ („Вест“, 30. новембар 2009.) <https://daily.mk/what/47067/arhitektonskiot-fakultet-bil-detski-dom-kral-aleksandar>

**Истраживања мр Дејана Милорадова
из Матице српске у Македонији**

ШАРГАН - откривање лепоте предела и добротe људи



Поглед на Преспу с Кодра, септембар 2023.

✂ КАКО да из овог списка и истраживачког опуса извучемо суштину и најважнији контекст истраживања за читаоце Слова?

➤ У оквиру пројекта Одељења за књижевност и језик Матице српске - Батрахолошко-херпетолошки речник српског језика покренуо сам велико истраживање о једном називу змије - шарган. Ради се о веома старом српском називу змије, који се и дан-данас употребљава у Старој Херцеговини, а постоје извесни трагови ове лексеме у топонимији јужне Старе Србије (на планини Баби) и Егејске Македоније као сведочанство њене употребе у давним временима. Ова реч, наиме, једини је назив змије који је своје место нашао у српској топономастици, а среће се и у антропонимији. Треба напоменути да је након пада Херцеговине под турску власт крајем XV века (а и раније) дошло до великог покретања становништва из ових области најпре у босанско Подриње, онда затим у западну Србију, средишњу и западну Босну, Далмацију, Лику итд. У оним крајевима у којима је риба шаран била аутохтона врста (долине река Босне, Дрине, Западне Мораве) и у којима је српско староседелачко становништво овако називало ту рибу, придошли Херцеговци су, чувши први пут



Први пут сам био у Битољу, на планини Баби и у Преспи, добацио сам чак и до Мале Преспе у Албанији. И могу рећи да сам се заљубио и у тај крај и у те људе.

за реч шаран, свог шаргана преименовали управо у шаран. Тако су и шарган и шаран као називи змија на простору целог Српства оставили трага у српској ономастици. Своје истраживање претачем у студију која ће се звати Шарган (ни)је шаран и која ће изаћи у оквиру поменутог пројекта Матице српске.

✂ ШТА је Вама било најзначајније и најзанимљивије на овом путовању на планину Бабу и у Подмочане у Преспи?

➤ Најзначајнији податак у целом мом истраживању и студију коју пишем јесте чињеница да се на планини Баби (колоквијално Пелистер или Перистер), на ободу цинцарског села Мало-вишта, налази пашњак који се назива Шарган. Данас нико не зна шта овај топоним значи. Он, између осталог, представља старо наслеђе које сведочи о вишевековном српском присуству на овом подручју. На читавом простору Српства у скорој прошлости ван области Старе Херцеговине и Старе Црне Горе није постојало племенско устројство. Јован Цвијић је темељито приказао племенску структуру српског народа и обресе његових племена, говорећи само о једном балканском народу. Он је на



Маловиште, јул 2023.

основу многих карактеристика масу народа Балканског полуострва разврстао на четири основна типа личности, те је тако становништво од Ниша до Солуна, на истоку до реке Искра, где се заправо налази етничка граница између Срба и правих Бугара - сврстао у tzv. централни тип човека. На западу Српства сачувала се и обновила племенска организација, док су у западној Македонији некада живела стара племена Мијаџици и Брсџаци, чије је племенско устројство највероватније слабило под утицајем средњовековне српске државе. До средине XVIII века ова племена су потпуно изгубила своју племенску структуру одласком својих вођа у великим сеобама Срба, али име Брсџака одржало се у западној Македонији до прве половине XX века. Открио сам да су управо српска сточарска племена у свом лексикону имала назив за поскока - шарган. О томе додатно сведоче још два топонима, тачније назива села на простору Егејске Македоније: Шарган у Гребенском округу (данас Панорама) и тридесетак километара удаљен други Шарган у Населичком округу (непозната судбина), близу данашњег Неаполија, некада Лапчишта. Сва три топонима Шарган припадала су Брсџацима, који су били изразито сточарско племе, гајили су козе. Нестанком брсџачке свести нестале су и неке њихове речи, али остали су трагови њиховог живота. Тако у Подмочанима, подбалском селу које се налази у Преспи, и данас постоји човек који тера стоку на сезонску испашу на планину Бабу. Овај начин живота последњег сточара у Подмочанима показује вековни континуитет сточарења у Преспи на планину Бабу. Управо су преспански Брсџаци оставили све српске топониме на овом простору, међу њима и Маловиште и Шарган, много пре доласка Цинцара на тај простор тек крајем XVIII века, који су током времена свом изговору прилагодили српске топониме. С друге стране, српска динарска племена нису заборавила ни своје порекло, ни своје име, ни многе старе речи, те тако они и данас поскока називају шарган.

⌘ КАКАВ је Ваш поглед на овај део Вардарске Македоније након истраживања?

➤ Не волим термин Вардарска Македонија. Сав тај простор, заправо, јесте јужна Стара Србија, то је средиште српске средњовековне немањихке државе, а једина права Македонија, она коју називамо Егејском, простира се до Демир Капије на северу и до Охрида на северозападу. Јужније од тих тачака Грци су тај простор анектирали после Првог балканског рата и тамо, како каже мој професор и велики учитељ Драгољуб Петровић, „истребили, заједно с Бугарима, први милион Срба у XX веку и узели тапију и на Егејску Македонију и на македонско име. И по тој основи 'нове Македонце' натерали да 'промене име' и тиме их уписали у народе којима је свеједно како ће се звати". Ја сам родом из Куманова, мој деда по мајци потиче из Табановца, родом Петровић, касније македонизиран у Петровски. Први пут сам



Маловиште, јул 2023.



Најзначајнији податак у целом мом истраживању и студији којој пишем јесте чињеница да се на планини Баби (колоквијално Пелистер или Перистер), на ободу цинцарског села Маловишта, налази пашњак који се назива Шарган. Данас нико не зна шта овај топоним значи. Он, између осталог, представља старо наслеђе које сведочи о вишевековном српском присуству на овом подручју.

био у Битољу, на планини Баби и у Преспи, добацио сам чак и до Мале Преспе у Албанији. И могу рећи да сам се заљубио и у тај крај и у те људе. Боравио сам тамо двапут у размаку од два месеца (у јулу и септембру прошле године). Све одише другачије, мирније, веселије. Осећа се велико присуство хедонизма. За потребе истраживања и рада на књизи прешао сам на хиљаде километара по бившој држави, био сам на разним странама и упознао на десетине људи. У Битољ и његову околину вратио бих се увек.

⌘ ПОЈАСНИТЕ нам подробније истраживачки подухват открића микротопонима Шарган у данашњој Македонији и како су га Цинцари назвали Ширгањ?

➤ Као што сам већ напоменуо, данас нико ни на Баби ни у Преспи не зна шта значи шарган. Овај назив змије одавно је у том крају заборављен. То показује моје истраживање, што не значи да се о томе негде можда не налази неки други траг или памћење код старијих људи. Овом приликом позивам читаоце Слова да дојаве уколико им је позната ова реч из њихових крајева. Изузетно је тешко данас наћи веома старе и необразоване информаторе који се сећају свог детињства и времена када су чували стоку на пашњацима на којима је бивало шаргана. Да је реч шарган не тако давно била жива у Старој Србији, сведочи текст у листу Застава из 1922. године о привредној активности и трговини. Овде се говори о „земаљском благу“ по окрузима у Србији, те тако на једном месту може се прочитати како се у Скопском округу уље од мака назива шарган. Када се маково семе стави на гомилу и спреми за млевање, ситна зрнца остављају утисак пепељасто-сивкастих тонова, који веома подсећају на боје мужјака поскока. Ови лексички трагови указују на некадашње присуство овог веома старог српског назива за змију на већем простору Старе Србије и Егејске Македоније, а не само у Старој Херцеговини. Занимљиво је да се једине језичке паралеле налазе у санскрту, у Индији, древном језику који чува лингвистичке црте од пре неколико хиљада година и са којим српски језик има веома велике сличности. У санскрту постоји реч сарган, која такође означава змију и која је такође оставила неке топониме у Индији. Што се Цинцара тиче, они су, дошавши на планину Бабу, затекли српске топониме и само их прилагодили свом изговору. Тако, као што сам већ напоменуо, Маловиште називају Маловиште, Муловиште или Мулувиште, оближњи средњовековни локалитет Попова нива називају Попонева, док Шарган називају Ширгањ. Последњи пример може се, вероватно, објаснити аналогично према цинцарској речи ширит 'шарен', тј. српски топоним Шарган се према речи шарен (шарена змија) односи као Ширгањ према цинцарском ширит - Шарган : шарен = Ширгањ : ширит.



Маловиште, септембар 2023.



Подмочани, септембар 2023.

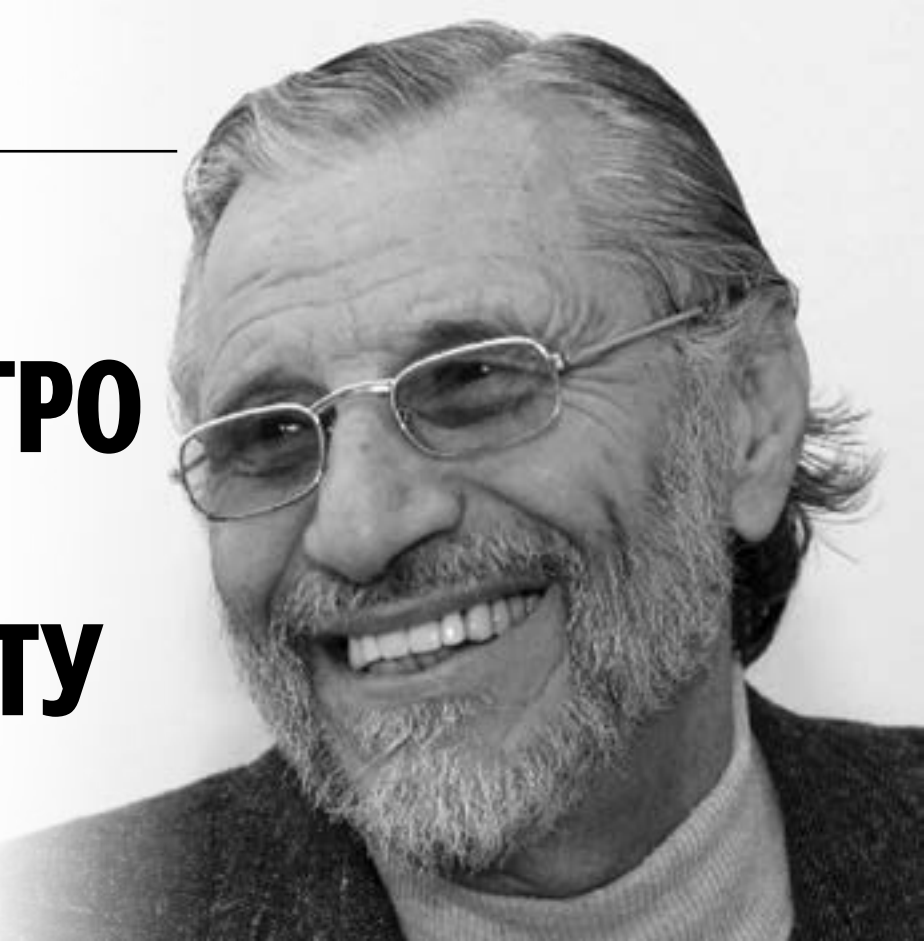
У част великом
Александру Џамбазову

ЧИКА МАЕСТРО ЏАМБАЗ У ДЕЧЈЕМ СВЕТУ

„Био је то „један од светова“ у коме је живео велики Маестро Александар Џамбазов. Можда не најобимнији, али свакако најпоштенији, најчистији, најнепосреднији. Напајан и прожет оним што дечја душа носи. И спреман да узврати. Песмом која ће миловати њихова нежна срца“ – речи су музиколога Марка Коловског, који је, са Бранком Костић Марковић, аутор веома важне књиге – „Чичко Маестро Џамбаз во светот на децата“ (Чика Маестро Џамбаз у дечјем свету) у издању Pointer-а.

Реч је о збирци нотних записа Александра Џамбазова, у чијем је стварању, поред аутора, учествовао, још пре десетак година и сам маестро Џамбазов. Значајну помоћ при реализацији дала је Бранка Бугариска. Коауторка књиге, Бранка Костић Марковић о овом издању каже:

Познато је, и научно потврђено, да музика има велики значај за децу у различитим аспектима њиховог развоја и општег благостања. Кроз текстове, мелодије и ритмове, она помаже деци да истраже и пренесу своја осећања, било да су то радост, туга или узбуђење. Излагање музици од раног детињства може побољшати њихове когнитивне вештине, побољшати њихово памћење, пажњу и решавање проблема. Подстиче креативност и стимулише њихов емоционални, социјални и физички, као и ментални развој. Помаже им да развију емпатију и емоционалну интелигенцију, а заједничко певање песама може да ојача њихов однос са пријатељима, родитељима, свима из ближег и даљег окружења. А можда и најважнија корист од певања дечијих песама је то што стварају позитивна сећања, успомене које красе нас, децу из „оног времена“.



“
“
Била бих срећнија да континуитет мог вишедеценијског дружења и сарадње са маестром Џамбазовим (који се састоји од много дивних разговора пред телевизијским камерама, у СОКОМ-у, на концертима, преко телефона), није прекинут комеморацијом поводом његове смрти коју сам водила у НОБ-у. Ипак сам благословена што и сада, после његове смрти, могу да радим ствари које ће његов лик и дело чувати од заборава.

Нажалост, сведоци смо куда је данас отишао „свет и век“ и шта се нуди нашој деци кроз медије, а и у многим од попуњених образовних концепата. Стога нам се чинило да је од посебне важности да се објави оваква збирка песама, прикладна дечјем узрасту, културно релевантна и у потпуности у складу са развојним фазама и интересовањима оних којима је намењена. Стога смо ми, приређивачи ове збирке дечијих песама најплоднијег македонског композитора у овом жанру Александра Џамбазова, имали заиста племенит задатак.

Књига ЧИКА МАЕСТРО ЏАМБАЗ У ДЕЧЈЕМ СВЕТУ заправо је збирка дечијих песама намењених деци предшколског и школског узраста, за коју је избор направио сам аутор, познати македонски композитор и диригент Александар Џамбазов. Током свог живота (у периоду од 2014. до 2016. године), а у сарадњи са аутором нотографија, музикологом Марком Коловским, издвојио је 52 песме, својеврсне дечје евергрин мелодије за све генерације. Назив збирке није случајан. Ја се, као његов некадашњи „Славу“ – солиста чувеног фестивала дечије песме „Златно славејче“ и хориста дечјег хора „Развигорче“, који је био редовна хорска пратња на поменутом фестивалу, живо сећам да смо Александра Џамбазова, диригента који је с љубављу стајао испред нас на наступима у Универзалној сали, од миља звали чика Џамбаз или чика маестро Џамбаз. А он нас је, пак, у шали звао златним гавранима. Зато ми је ова публикација посебно драга и у том смислу сам посебно захвална свом уваженом колеги, музикологу Марку Коловском, што ми је указао поверење да заједно радимо на њеној припреми и објављивању.

Била бих срећнија да континуитет мог вишедеценијског дружења и сарадње са маестром Џамбазовим (који се састоји од много дивних разговора пред телевизијским камерама, у СОКОМ-у, на концертима, преко телефона), није прекинут комеморацијом поводом његове смрти коју сам водила у НОБ-у. Ипак сам благословена што и сада, после његове смрти, могу да радим ствари које ће његов лик и дело чувати од заборава.

Наставак хуманитарних активности



Годину смо завршили испоруком помоћи за породице Ангеловски, Вељковић и Алексић, а представимо и докле смо стигли са започетим радовима на једном од већих пројеката који смо недавно започели, за породицу Митровић из села Сопот, додаје Борисав Ромчевић.

Вељковиће и Алексиће обишли смо у Старом Нагоричану. Дужи низ година смо најактивнији управо у тој општини.

Прво смо посетили Вељковиће. У овом домаћинству живе отац Алфред, мајка Фросина, ћерке Лела (17) и Валерија (14) и њихов млађи брат Вељко (10). Једна пријатна и вредна породица. Отац је иначе клисар у цркви. Баве се узгојем лешника, па им је жеља да постојећи посао прошире и унапреде. Како би у томе успели, била им је потребна машина за разбијање и љуштење лешника. Жељену машину смо на крају и обезбедили за радну породицу Вељковић, за шта смо издвојили 3.850 евра, веле хуманитарци из СЗС.

Пламен добротољубља и даље гори

Тријумфално је завршена још једна година, пре свега преданог, али и успешног рада на подручју Северне Македоније. Темељно смо приступали решавању проблема сваке породице, трудећи се да их што боље разумемо. Сматрамо да смо у томе и успели, а осмеси на десетине деце, која ће од ове године имати квалитетније услове за живот, сведоче да је ваистину тако и било, каже Немања Мељанац из Хуманитарне организације Срби за Србе након последње посете.

Срби
за
Србе





Након њих, стигли смо и до породице Алексић. Самохрани отац Саша, уз много муке и труда подиже троје малишана, Данила (11), Анастасију (9) и Сергеја (6). Мучи се овај човек све да постигне. Поред бриге о још увек малој деци, али и болесним родитељима, ради при општини, а држи и неколико крава за потребе своје породице. Замолио нас је да му обезбедимо прикључну косачицу за трактор, како би могао да припрема сено за краве. До сада је морао стално да изнајмљује косачицу од других, што му је одузимало време, али и правило веће трошкове. Поменути косачицу смо набавили, а Саша је био веома срећан због добијене помоћи, јер ће му много олакшати текуће послове. Исплаћено је 2.190 евра за куповину косачице, прецизира Предраг Мартиновић.

Већ су приметни осмеси задовољства на лицима ових малишана, док су посматрали како мајстори умешно завршавају темељ будуће куће.

У скопској приградској општини Илинден, селу Мршевце, посећена је породица Ангеловски. Родитељи Слободан и Анастасија имају троје дечице, Алека (9), Давида (6) и бебу Костадина. За потребе сређивања спрата који су започели да граде, како би добили још додатног простора за своју бројну породицу, обезбеђен је грађевински материјал и ПВЦ столарија. Помоћ за породицу Ангеловски износи 5.948 евра.

Последња активност у овој години, био је обилазак радова на кући коју смо започели да градимо за већ поменути породицу Митровић. Плац на ком полако ниче породична кућа Митровића, налази се у селу Четирице, које ће након што завршимо наш планирани пројекат бити њихово ново место пребивалишта. Подсетимо, ову бројну породицу чине родитељи Мирослав и Надица, синови Александар (13) и Немања (7) и ћерке Александра (13) и Данијела (9), појашњава Ромчевић.

Већ су приметни осмеси задовољства на лицима ових малишана, док су посматрали како мајстори умешно завршавају темељ будуће куће. Исплаћена је прва рата

у износу од 20.000 евра. Наставак радова пуном паром, све до остварења снова ових малишана, планиран је већ почетком 2024. године. Верујемо да ће ово бити још један леп пројекат, ком ћемо се сви заједно убрзо радовати.

Током целе године, сву могућу подршку у реализацији оваквих, али и свих других акција пружали су нам свесрдно наши пријатељи из Српског културно-информативног центра СПОНА из Скопља, каже Мељанац.

Улазимо у 2024. годину у нади да ће се заједничким снагама наставити сјајна сарадња која постоји, а све за рад добробити наших угрожених сународника. ●



Јелена Томашевић, певачица пред „својом“ публиком у Скопљу

Јелена Томашевић одавно није само жена која има диван глас и квалитетне песме. Она је префињена дама, предодређена за велике сцене. Као она евровизијска, на којој је још 2008. запевала „Оро“ представљујући своју земљу, или лета 2022. када је у Београду стала на сцену раме уз раме са великим Андреом Бочелијем.

Рођена у Неготину, стасавала у Крагујевцу, Јелена успешно и без скандала гради своју велику музичку каријеру. Коцкица у мозаику која је недостајала тој слици је и незаборавни концерт у Скопљу, догађај сезоне почетком јануара ове године у Македонској филхармонији.

– Често сам овде, у Македонији, али не пречесто, тако да можете да ме се ужелите – каже Јелена Томашевић и додаје – Имам сјајну публику која ме прати и која ми даје љубав и ја сам јој захвална. Недавно сам се дружила са њима у Ђевђелији, у Струмици, а и у Скопљу, у Филхармонији, где сам први пут наступила.

Јелена Томашевић је крајем године обрадовала своју публику у региону новом баладом „Рано моја мила“, која брзо осваја радио-станице.

– Знам да имам сјајне баладе, песме које су прихваћене од публике, али ме је овога пута реакција фанова заиста пуно обрадовала. Људи су се пронашли у песми и не само жене, већ и мушкарци. Ако извучемо наслов из контекста, то није само мушко-женска песма, већ рана може бити универзална. Свако у свом животу има неку рану која није зацелила. Или јесте. Зато, кад сам размишљала како рана може бити мила, помислила сам да треба да је оставимо, да „одради“ посао, после чега ћемо сигурно бити бољи, јачи и снажнији. И исцељенији. То је суштина ове песме, коју је написао Горан Ковачић – каже Јелена.



Дама музичке сцене - аутентична и доследна себи



Ја се не такмичим ни са ким, ни концертно, ни по песмама, прегледима... Певам зато што волим, зато што људи препознају, а публика ме због тога слуша, воли и подржава.

У свету скандала и лажних вредности, Јелена Томашевић гради своју музичку каријеру без наглих скокова, искључиво квалитетом. Дивним гласом и песмама, фантастичним изгледом...

– Бити аутентичан и бити доследан себи данас је луксуз. То је слобода, храброст, за неке лудост... Али, то је једини пут да опстанеш и да останеш свој и да трајеш дуго. Кад погледате ко данас пева од старе гарде, па ти људи још увек пуне хале. Они су мој узор, јер је за поштовање кад неко траје 20, 30 или 40 година. Ја се не такмичим ни са ким, ни концертно, ни по песмама, прегледима... Певам зато што волим, зато што људи препознају, а публика ме због тога слуша, воли и подржава. Ја сам захвална за све што сам постигла, јер



има много девојака које сјајно певају, које су дивне као особе, а нису постигле то што је требало. Без обзира на таленат, без обзира на упорност, треба и мало среће. Ја то, у ствари, називам вером. А, када то преточиш у молитву, све има други смисао – истиче Јелена.

Захваљујући својим квалитетима, Јелена Томашевић је два пута, у Београду и у Абу Дабију, наступила са великим оперским певачем Андреом Бочелијем.

- Тек са дистанце човек види колико је то значајно и велико и колико сам ја заправо имала среће. Пре неких 17 година сам гледала концерт Андреа Бочелија у Београду, а кад је почео да пева сви у публици су почели да плачу од лепоте његовог гласа. Тад сам помислила:

– Боже, како би било да станеш поред једног оваквог човека и почнеш да певаш са њим? Замисли да укрстиш глас са таквим гласом.

И, после 17 година, то ми се догоди.

Зато кажем – треба желети, надати се, веровати, не одустајати. Ма колико то деловало сумануто и сулудо. Бочели је светска звезда, па кад смо то поновили у Абу Дабију, ни ја ни Симфонијски оркестар РТС-а нисмо могли да верујемо да нам се то опет догађа. Лепо је, макар само мало завирити у тај светски стандард. И дај



фото Милош Надеждин

У свету скандала и лажних вредности, Јелена Томашевић гради своју музичку каријеру без наглих скокова, искључиво квалитетом. Дивним гласом и песмама, фантастичним изгледом...



Људи су се пронашли у песми и не само жене, већ и мушкарци. Ако извучемо наслов из контекста, то није само мушко-женска песма, већ рана може бити универзална. Свако у свом животу има неку рану која није зацелила. Или јесте.

Боже да се понови опет. Ја прижељкујем... – искрена је Јелена.

Пре наступа са Бочелијем у Београду, њене сараднице су послале тиму Андреа Бочелија песме које је Јелена снимила. Они су били у потрази за женским вокалом који је на његовом концерту у Београду требало да отпева једну песму, његов поп хит из младости „Vivo Per Lei“. Ипак, када су чули како Јелена пева, јавили су да ће заједно певати не једну, већ две песме... – објашњава Јелена почетак те сарадње за сва времена.

- Јој, када сам то чула... Две песме. Баш сам се уплашила како ће да испадне, па сам то до перфекције научила италијански текст, ишла на преслушавање. Све те божанствене ствари остају за цео живот. Поред Евровизије, свакако... – закључује Јелена.

Концерт Јелене Томашевић у Македонској филхармонији протекао је како се само пожелети може. Препун хитова, са првог албума, са другог, па синглови... Део концерта Јелена посвећује песмама које је певала у детињству, а омиљена македонска песма јој је „Судбо моја, судбино“.

- И дан данас је певам, а публика то прихвати пуним срцем. Ја и моји музичари после концерта изађемо из сале пуног срца. Исто као и публика која нас је слушала... – истакла је на крају приче Јелена Томашевић. ●

Иван Бећковић

Марко Шипка



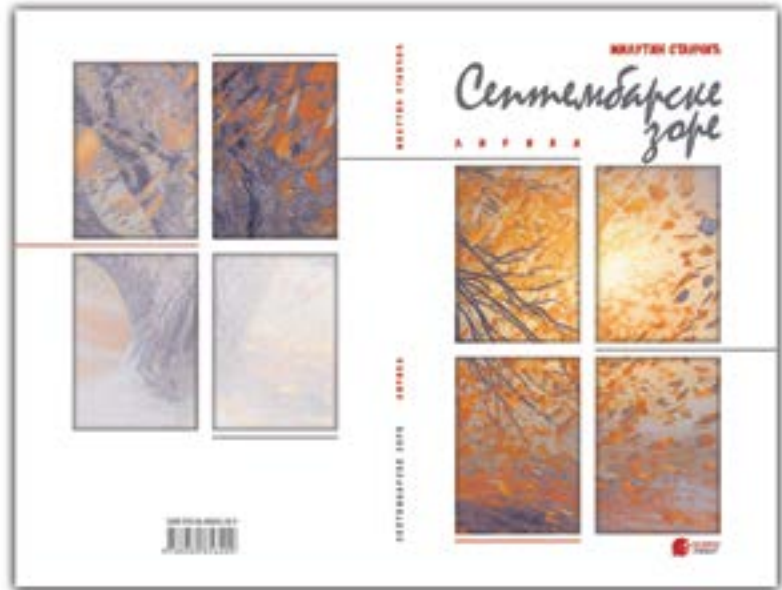
фото: Марко Шипка
шминка: Јован Њароски

Поетски поглед

СТИХОВАНО ХОДОЧАШЋЕ КРОЗ ЛИРСКЕ ПРОСТОРЕ

(Милутин Станчић, Септембарске зоре,
Ниш: Scero Print, 2023)

Читаоца ових редова испрва може збунити неочекивано везивање одреднице лирског за просторе, место стихова; међутим, реч је о увезивању емоција, мелодија и изломљених реченица, подстакнутог кореном који сеже управо до времена када су, лирски, сви елементи који човека таквим чине били уједињено-оваплоћени оком, у стиху. Лирска црта човека ходочасти да оцрта пределе до којих сеже мисао очију Светог, слепог Дидима. Стваралачко перо Милутина Станчића уроњено је у коренисти простор, који се на папиру оваплоћује својеврсном „географијом“ садашњег, премреженог назирућим забором и тек обрисима будућега.



Наслов збирке песама о којој ћемо говорити, Септембарске зоре, наговештава управо такво „освитање” ублуделих простора, изблиза, са самог тла одакле се најјаче чује било неуспаване земље. Дали у такве, пробуђене зоре „поранити или умор морити”, реторски се (за)пита лирски субјект Станчићеве уводне песме, истоимене са називом саме збирке. Овај својеврсни пролог наговештава буђења простора ходошачћа, на која „нас крећу” залетеле жеље, доходале из корена, како би се и саме укорениле у лирском простору душе казивача ове песме, чинећи га – ходочасником. И, заиста, искуство читања Станчићевих песама уједињује искуство казивања – преношења луча прошлога, доброга, вреднога, истинитога, и слушања, са жељом настављања уланчавања простора, времена и људи. Иако је свега једна песма тако насловљена – читава збирка Милутина Станчића јесте „себесоздавање”, док је аутор збирке одјек речи Блажа Конеског, преточених у делања, и дело. Од делања – грађења до наставничког позива и узрастања у својеврсног националног педагога и посленика, преко десеменовања „семена” језика као обележја идентитета и вере као белега човека, Милутин Станчић просторе сагледава кроз палимпсесте, разгрће као велове и осветљава као луча. И, напоследку, о(п) стаје као на почетку – „и срећан [сам] што жељан рада сам” („Септембарске зоре”).

Смењивање ритма осећања побуђених просторима читава се у дужини стиха; некада су они кратки, дитирампски, али чешће дужи, елегијски; међутим, без ламента. Читава збирка, саткана од различитих стихова и форми песама (од кратких до поеме у малом), преноси дубине, ширине и, метафорички, димензије јужних простора, али нивелисаних граница, показујући нам да су простори наши, односно туђи, онолико колико их и како их ми појмимо или се у њима укоренимо. И када прелази са једног на други простор, лирски субјект ове збирке те просторе обременује клицама Божићне пшенице.

Ходочасти се и пева о просторима до којих сеже корен старог храста „што на древност опомиње” („Септембарске зоре”). Чак и онда када се „изгубе из вида очињег влажне зенице” („Жубор Повардарја”), коров прошлости саплете и запрете лирског субјекта Станчићевих песама. Просторима који жуборе и сам казивач

жубори, откривајући „угашени пламен у нама” („Жубор Повардарја”). Станчићеве песме казују у име једног заједништва; то „ми” из Станчићевих песама јесте глас уједињеног осета, некада гласнијег, некада шапутавог, али никада утихнутог. Аорист, чест у Станчићевим песмама, одражава усхићеност, и стога жудњу лирског субјек-



та да походи све што је обасјано „септембарском зором”, док је и сам „осванут”, подстакнут и лириком обузет.

У Станчићевим песмама лирски се пева и о трагедији и о епопеји; у њима и њима се напаја прошлим, а апсолутним вредностима и, носећи их чврсто у наручју, брани. Станчићев лирски субјект синкретички опсервира; он „слуша погледе”, „огледа нас” („Себеогледи”), радости тугу („Стихови Космета”), осећа укус простора, пре опевања („Укус Метохије”). Често сами наслови песама ове збирке откривају „градњу” простора; некада је лирски субјект „Неимар” који гради наслаге историје, разграђујући, а некада простори бивају уточени мислима („Ток мисли”); каткад су ти простори отргнути оку садашњости кадирани („Кадрови Космета”), а каткад су ојуборени са самих обала („Крај Вардара”). Постори се чувају у сећању, свести, срцу, али и на „длану пуном ожилјака” („Укус Метохије”). На/над овим просторима и тишина има своја чула („Стихови Космета”); она похрањује страх, стрепњу и понос, помешане, али оштрих црта раздвајања.

„Старина Старе Србије старачки збори”, „а ми више не знамо куда течемо” („У Вучјем трну”); стога се лирски субјект упушта у ово својеврсно ходочашће за „доловљеним погледима из очинске колибе”. У пртљагу сећања који лирски субјект формира управо на датом путу, јесу наше заборављене речи, брементите идентитетом и историјом; уједно, подстакнут тлом, лирски субјект твори нове спојеве, као што се и сам са просторима ваншавовно спаја: „У Нагоричану старом старина збори”, „изнова ока своја купамо у љевишкој фресци” („У Ораховцу”), у „студену измаглице”. Попут Григорија Божовића, још једног путописца простора некадашње Србије, које је и Станчић вишеструко походио и описао, те (о)просветљивао, лирски субјект ове збирке и у тамним кутловима налази светлину; свете хумке су „година нових камен”, а сами стихови су „споменичка култура сећања” („Себеогледи”). Ако бисмо просторе Станчићевих дела желели именовати, можда бисмо се пре определили за заједничке имицице, но за властита имена; то су измаглица, школа, слово, сећање, стопа, сокак, село; праскозорје; рана; стуб. У једној рани саткано је мноштво линија и трагова – казују стихови „Боја чаршије”.

Чекајући „миг, знак и пут” („Симетрија стуба”), не питајући се за ким (за Ким) звона звоне, лирски субјект Станчићеве збирке сабира деобе и сеобе у корене стамених жила; док прелази Табановце и табановце, он прибира својеврсну „антологију светлости”, огледајући се(бе) у другима.



Миријана Бојанић Ћирковић

У Скопљу приказани филмови из српске историје

На самом крају 2023. године, 28. децембра, у својој последњој званичној филмској пројекцији, Кинотека Републике Северне Македоније је љубитељима филмске уметности приказала неке од филмских материјала који су прикупљени у протеклих годину дана.

КАДАР ВЕЧНОСТИ НА ФИЛМСКОМ ПЛАТНУ

Већина филмова је у црно-белој техници, без звука, а настали су од 1912. до 1952. године. Пројекције је прати наступ соло гитаристе.

Први, деветоминутни неми филм под насловом БАЛКАНСКИ РАТ, власништво Музеја филма „Ај“ из Амстердама, произвела је француска компанија „Пате“ и покрива период Балканских ратова, од 1912. године као и период непосредно по завршетку Првог светског рата. Приказује снимке који савршено илуструју ратну атмосферу: рањени црногорски војници, транспорт граната, битка код Куманова, албански заробљеници, пољска болница у којој војни и цивилни лекари збрињавају рањене војнике, логор бугарске војске у Луле Бургас (данас у северозападној Турској), повлачење турске војске у Истанбул, превоз ратних војних инвалида возом у Истанбул, град Измир, први председник Турске Кемал Ататурк, снимљен 17. јануара 1923. године.

Други, осамнаестоминутни црно-бели филм ОД ЛИСТЕРВЕЛДА ДО ОХРИДСКОГ ЈЕЗЕРА – УВИД У НАРОДНИ ЖИВОТ НА ЈУГУ СРБИЈЕ, такође је из холандског музеја „Аи“. Снимљен је у периоду између два светска рата и у потпуности је посвећен Македонији. У њему је коришћена одговарајућа македонска музика, а постоје и чланци на холандском језику који илуструју приказано. Филм приказује сцене из живота у Македонији у том периоду: земљорадници, сточарство, предење вуне, ткање на разбоју, Хавзи-пашин конач у селу Бардовци и сељани, град Скопље, турска гробља, исламски сакрални објекти, Стара чаршија и занати, опинчи, кујунџи, валавичери, ромска породица, ромске игре, етнички богат и живописан живот у Скопљу, мостови у Кратову, обрада земље, народна ношња, садња дувана, манастир Дечани на Косову, његов екстеријер и унутрашњост са фреско детаљима, манастир Св. Архангела Михаила у Варошу код Прилепа, манастир Св. Наум Охридски

на Охридском језеру, кадрови са језера махале Варош у Охриду, панорама града, уске калдрисане улице у охридској чаршији, специфична охридска архитектура, панорамски снимци језера, стари рибарски чамци, жетва, маково поље, сечење плодова мака, девојке обучене у народне ношње уз музику песме „Биљана платно белеше“, турско гробље, град Призрен на Косову, етнички колорит града, народна ношња хришћана и муслимана, пијаца свиле, занатлије – терзије, штављење коже, етнички Албанци, дервишка текија, руфаи дервиши током ритуала боцкања тела иглама итд.

Трећи филм је петнаестоминутни црно-бели филм холандске продукције, преузет из холандског музеја „Ај“, такође снимљен између два светска рата, са енглеским титловима, под насловом ПУЛС ЈУГОСЛАВИЈЕ. Приказују се снимци из Новог Сада и Београда, али ће Кинотека приказати само део који се односи на Македонију, насловљен – „У срцу Балкана, где су се многе империје бориле и оставиле своје славне трагове“. Овде је приказано „старо царско Скопље“, како пише у чланку. Кале са касарном, зграда позоришта, Камени мост, Мустафа-пашина џамија, Стара чаршија, шарене народне ношње, турско гробље, црква св. Св. Спас, фреске и резбарије у унутрашњости, манастир Св. Архангела Михаила у Варошу код Прилепа, панораме и базари неколико градова, мостови у Кратову, девојке обучене у традиционалне македонске народне ношње, манастир Св. Јоакима Осоговског код Криве Паланке и археолошка истраживања одвојена насловом: „Римски остаци у Стобију“.

Четврти, четрдесетоминутни филм КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА, у боји, без звука, преузет је из Кинотеке Савојског региона Француске. Филм има три дела обележена са три различита наслова – ОД ТРСТА ДО ЗАГРЕБА, ПОМЕН БАЛКАНСКИМ РАТОВИМА и

ОД СКОПЉА ДО ТЕТОВА, а сниман је у француској продукцији током октобра и новембра 1937. године, када је висока делегација Француске посетила савезничку Југославију, а поводом прославе 25. годишњице ослобођења Јужне Србије, тј. Македоније. Приказују се снимци са италијанске територије, пут од Трста до Загреба, улазак у Југославију, Бледско језеро, Загреб, Београд и неколико покрајинских градова у Србији, али оно што ће Кинотека показати је посета француске делегације Македонији, прво Скопљу, где се могу видети официри у српским униформама, етничких боја представљених кроз разне народне ношње – македонску, албанску, турску, ромску, Стару пијацу, Куршумлиан, центар Скопља, Камени мост, а затим посету Велесу и представљање панораме и становника града, француска делегација која аутобусом путује кроз Македонију до Прилепа, где ју је одушевљено дочекало много деце, прилепска чаршија, посета Битољу, приказивање панораме града и француско гробље, Охрид, чаршија и језеро, охридске јегуље, Струга и Црни Дрим, излет уз поток Црни Дрим, где се данас налазе вештачка језера Глобочица и Дебарско Езеро, манастир Св. Јован Бигорски, Маврови Анови, народне ношње, ромски свирачи, зурле и бубњевци, Гостивар, Шарена џамија у Тетову, Куманово и локалитет Зебрњак, где се званичници српске државе и француски гости, уз пратњу свештеника, клањају испред споменика погинулим српским војницима. Извештај се завршава централном прославом на скопском градском тргу, поводом 25. годишњице ослобођења „Јужне Србије“, која је одржана 31. октобра 1937. године.

Овај филм прате 32 кратке, црно-беле једноминутне репортаже „Филмских новости“ из Београда, снимљене у периоду 1948-1953, од којих неке без звука, а неколико са нарацијом на српском језику, која савршено описује атмосферу живота у послератној Народној Републици Македонији. ●

